

ІЗ АРХІВНИХ МАТЕРІЯЛІВ

СПИСОК БАЛАДИ П. ГУЛАКА-АРТЕМОВСЬКОГО „ПАН ТВАРДОВСЬКИЙ“

(З рукописного відділу Музею Слободської України)

Балада П. Гулака - Артемовського „Пан Твардовський“ (переклад з Міцкевича) вперше була надрукована в „Вестнике Европы“ (1827 № 6) за підписом Г. (див. коментарі І. Айзенштока до останнього видання творів Артемовського — ДВУ 1927); звідси її передруковано з деякими відмінами в журналі „Славянин“ (1827 № 27) без імени автора в „Dziennik'u Warszawskiemu“ (1827 т. IX с 203 — 212) і в „Малороссийских песнях“ М. Максимовича (М. 1827 за підписом А.). Крім того з видання „Славянин“ зроблено окрему відбитку під таким заголовком: „Твардовський. Малороссийская баллада. Соч. Гулака - Артемовского. СПб 1827. Текст цих відбиток в останнім виданні творів письменника взято за основний. Баладу звичайно передруковано по пізніших виданнях творів Артемовського („Кобзар“ Артемовського 1878 р.), „Твори“ вид. „Сіяч“, Черкаси 1917, по різних декламаторах, чи збірниках, як от: „Розвага“, „Досвітні огні“, „Українська Муза“. Про це докладно в розвідці П. Тиховського „А. Міцкевич в українських перекладах“ (Науковий збірник Харківської катедри іст. укр. культ. т. І). Ходила балада і в рукописах. В Музеї Слободської України знаходиться один з таких списків (інв. 5760).

Заголовок цього списку такий: „Твардовський“. Малороссийская балада. Соч. Петр Гулак - Артемовский. С. Петербург. 1827 г. В кінці тексту знову приписано: Сочинил Петр Гулак - Артемовский. С. Петербург. Печатано в типографии императорской Российской Академии 1827 года.

Рукопис на синьоватім папері має 12 сторінок іп 4^о. Начерк початку XIX ст.

Одміни тексту цього рукопису від основного — невеликі. Вони належать головним чином до правопису. Так, переписувач вживає тверді закінчення дієслів: *гопцюют, гарцюют, називают, крутит, втікают*. Зустрічаємо передачу „йо“ таку: *сіому, іому, сіого*. Шпильці сполучаються з м'якими згукми: *шкварчат, кричат, бряжчат*. Згук *ц* навпаки твердий: *палец, смалец, немцький*. Цікава передача згука і через *ь*: *Ньмецький, по правдѣ* (римується з: справді), *жидѣвський, лазнѣ, дѣло* (римується з: тіло), *горѣлки, до вѣка* (римується з: чоловіка). Пом'якшується *н*: *меньше, ланьцюгами*. Навпаки тверде закінчення множини: *курачи, хрещени*. Нема послідовности в передачі згуків і та *и*, чому знаходимо такі накреслення: *стрисі, гіря, гармидер*. Часте вживання *и*. З окремих особливостей правопису зазначаємо: *тройцатий, мордоватий,*

огирем. „Тоді“ передається „тогді“, „кожну“ — „кажду“. Інші різночитання: з лущин гороху, замість надрукованого: горіху. В рукописові виходить правильніш; замість „горшок“ знаходимо „горщик“, „остатня“ замість „остання“. Друкований рядок „Про те в пеклі добре знають“ написано: „Про те в пекло добре знають“. В друковій „Задихавсь мов скажений“, в рукописові складніше: „Здихавсь мов скажений“. Рядок друку: „Дівчат дрович, жінок зводив“ записано: „Дівчат любив, жінок зводив“.

Рядки друку: „Гвалт, рятуйте, люди, бо вилаю по московській — сором слухать буде“ записано: „Гвалт, ратуйте, люде, бо вилаю по бісовській, тяжко слухать буде“.

Балади були типовим явищем українського письменства часу Гулака - Артемовського. Вони увіходили в цикл тих творів, що були тоді переважно перекладами. Нахил до перекладів тягся майже усю дошевченківську добу (Думитрашко, Боровиковський; Костомаров, Гребінка, Метлинський, Куліш). Гулак - Артемовський був один з тих, що починали ці переклади в художнім розумінні. Причин було тут кілька — вплив російського письменства, вплив журналістики місцевої, Харківської. Співробітники „Українського вестника“, „Харковского Демокрита“, з проф. Гонорським та Філомафїтським на чолі, друкували в журналі численні переклади з нових і старих чужих мов. Франко зазначає також тут впливи й Польщі, коли справа йшла про переклади з польського: „Интересний факт, що при Харківськїм університеті обіч росіян і українців служили професори поляки, він був причиною тісного зав'язання живіших зносин між Харковом і Варшавою, так що деякі вірші Гулака, прим.,¹ перероблення Міцкевичевої балади „Pani Twardowska“ були друковані майже рівночасно і в Варшаві“. Можна гадати, що цю увагу до Харківських наукових та літературних кол можна пояснити діяльністю першого куратора Харківського університета Северина Потоцького. Л. Яновський (Universitet Charkowski w rozczotkach swego istnienia 1805 — 1820 Krakow 1911) зазначає його заходи вибрати „дуже добрі учительські сили“. Звернувся до Чацького у Кременець, до Умлауфа в Львів. У наслідку маємо прибуття до Харкова польських вчених.

Балади часто писано в старім нашім письменстві. Інтересно, що автори почували це слово як чуже, запозичене. Ще до Гулака - Артемовського маємо від 1815 р. баладу В. Масловича „Основание Харькова“ (про

Харка). В передмові до цієї балади автор каже: „В рукописи сия баллада не названа сим именем, а просто: Основание гор. Харькова. Издатель перекрестил ее в балладу“.

Треба додати, що справа перекладів почалась може не тільки під впливами журналістів. Харківський Колегіум ще в 1807 році видав перекладні твори своїх вихованців, а саме низку статтів німецького письменника Геллерта з історії і теорії письменства.

Що до самого Гулака - Артемовського, то добре відомо, що він гарно володів польською мовою й навіть один час викладав її в Харківському університеті. Сюжет його твору не міг не подобатись українцям старого часу —

тут річ не тільки в тодішніх романтичних ухилах, а в близькості його до народньої творчости — чарівник, чудовий кінь, перевертень, чудове зникнення*), злюча баба — це було й в нашій народній легенді, що вплинула й на більших поетів ніж Артемовський, — на Куліша, О. Стороженка, М. Гоголя.

Рукопис свідчить про інтерес до балади „Пан Твардовський в суспільстві“.

Ів. Єрофійв

*) Інтересно, що цей мотив увійшов у легенди про Кармелюка.

Бібліографія

Хозяйство Украины. Сборник материалов, освещающих современное состояние важнейших отраслей хозяйства Украины. Изд. ЦУП ВСНХ СССР. Москва, 1926 г. Стр. 262. Тираж 3.000. Цена 4 руб.

Вивчення процесу відродження народного господарства СРСР в цілому неминуче приводить до потреби попередити знати складові частини нашої спілки.

Шляхами до цього можуть бути або накреслені Держпланом СРСР 21 економічний район, або, дотримуючися існуючих, із певних політичних міркувань і історичних — національні одиниці великі (РСФРР, УСРР, БСРР, ЗСФРР, УзбАРР) й малі, які входять до складу попередніх шости національних угруповань.

Власне, навколо питань національного господарства зосереджується увага, коли справа йде про реалізацію в ближчі часи держпланівських економічних районів. Це особливо треба мати на увазі, коли справа йде про економічні держпланівські райони південно-західній та південній гірничо-промисловий, до складу їх належать по кавалках УСРР, вся Кримська АСРР та південно-західня частина Північно-Кавказького краю.

Розгляду УСРР в такому розрізі держпланівських районів ми до цього часу не мали, це прийдеться тільки студіювати за поокруговими цифрами, напр. ЦСУ УСРР. Цього не зробили й т. Галицький, Соловейчик, Фомін та Кизенкова в своїх працях (див. „Социалистическое хозяйство“, 1926 г. кн. I, стор. 194-307).

Таким шляхом „Хозяйство Украины“ веде розгляд народного господарства УСРР, здебільшого в межах сучасного її складу, часами, по старому, з зарахуванням сюди ж Олександро-Грушевської округи (стор. 43), м. Таганрога (стор. 60), навіть невідомо чому, Керчі (стор. 253).

Що ж викликало складання цього збірника матеріалів?

Як зазначають самі складачі, до цього сприяла доповідь 16 Квітня 1926 року т. Чубаря про еволюцію народного господарства УСРР. Це дійсно не тільки був відчит про народне господарство, а ціла програмова доповідь про динаміку та статику народного господарства УСРР, про місце в союзному масштабі значно почесне, особливо по деяких основних галузях промисловості, з продуманою, економічними міркуваннями обгрунтованою спробою накреслити шлях дальшого розвитку УСРР в інтересах теж таки союзних.

Коротко кажучи, в доповіді т. Чубаря нашли собі місце всі головні елементи народного господарства УСРР, з добрим розглядом не тільки промисловості, але й сільського господарства, торгівлі, транспорту, електрифікації, нарв'язку, бюджету.

Завданням збірника було цю схематичну частину удосконалити, обгрунтувати цифрами, графіками, малюнками.

У розріз з доповіддю т. Чубаря (цього не замовчують почасти й складачі збірника), всю увагу зосереджено переважно на промисловості, замало ж освітлено, напр., сільське господарство УСРР.

Що до деталізації тверджень та основних моментів доповіді т. Чубаря, навряд чи можна було й що додати: остільки це по темах пророблено окремими авторами.

Звичайно обмежені, часу й місця, часами стан матеріялу не дали змоги детально характеризувати окремі тематичні твердження, напр., про бюджет, історію розвитку промисловості УСРР.

Однак, зараз УСРР можна собі добре уявити, маючи такий цінний матеріял, скупчений в збірнику про всі галузі народного господарства в їх цілому, так і по кожній деталі з галузів зокрема.

Цифри подано нові, скупчені по наших відомчих господарчих установах, вперше сконцентровані в цьому збірнику. Тільки одне треба зауважити (а це й не минуче): при великій силі авторів, різних використаних матеріялах різнобарвність цифрового матеріялу.

Досить пригадати напр., що про засівну площу по УСРР маємо три цифри т.т. Чубаря, Вербицького й Коломійцева), про кількість худоби теж три (т.т. Чубаря, Гохберга, Пахомова), валовий збір хлібних рослин — дві (т.т. Чубаря та Вербицького).

При спішності роботи, а може й з вини вже не авторів, а коректи трапляються нев'язки в цифрах по гуртовій торгівлі (стор. 7 та 8), роздрібній торгівлі (стор. 8 текст.

та діаграма), хлібозаготівлі (стор. 8), кількості вагонів товарних в 1924/25 р. (стор. 9), про валовий збір збіжжя (стор. 14 та 15), про кількість свиней на весні 1925 року (стор. 17 та 18), про виробничий ефект цукрової промисловости (стор. 7 та 24).

Часами не за планом розміщено текстовий матеріал (про поліграфічну промисловість кажуть аж після розгляду електрифікації) стор. 203), особливо ж графічний (текст подано про Українліс, а малюнки — про картонажне виробництво) (стор. 157).

Невдалим, правдивіш, зовнішньо помилковим слід вважати розгляд засівної площі по УСРР з 1916 року по 1925 (стор. 4) тільки по селянських господарствах, коли поміщицькі економії в 1916 році склали великий відсоток по УСРР. Значно правильніш методологічно до цього питання підійшов т. Вербицький, коли він бере всю довійську засівну площу по УСРР, а в післявійськовій зазначає, що саме та скільки обробляли радгоспи та колгоспи.

Не слід би в 1926 році вживати губерніяльного розподілу УСРР, як помилкового з фактичного боку та особливо, коли про нове районування в збірнику так багато каже тов. Буценко (стор. 11), напр. Подільська губ. (стор. 6), особливо ж в розділі про елеватори (стор. 258).

Чому це, знаючи добре метричні міри (стор. 9), так широко вживають: „пуди“ (стор. 258), „десятини“ (стор. 4), „версты“ (стор. 5), „сажени“ (стор. 38), „фунты“ (стор. 18), „аршини“ (стор. 7), „ведра“ (стор. 7), „вершки“ (стор. 18)?

Значною помилкою слід теж вважати брак цифер про розміри покладів по УСРР залізної та манганової руд, керамікової сировини та кам'яної соли: як же без цього можна будувати план перспективного розвитку відповідної галузі промисловости УСРР?

Але за винятком зазначених, цілком неминучих у великій, швидкій та колективній праці, хиб, збірник — перша цінна всебічна характеристика сучасного стану народного господарства УСРР в його швидкому відродженні та по значній питомій вазі в спільчанському господарстві.

Звідси, не як вузько місцеве - патріотичний, а по - над патріотичний (не „отечественный“) залик т. Чубаря на З'їзді Рад та окремих авторів в збірнику — уважно поставитися до народного господарства УСРР.

Коли по - за „місцевими“ міркуваннями, в інтересах саме самої радянської спілки, виходячи з сухих, об'єктивних економічних „викладок“, автори настоюють на будівництві нових заводів та фабрик по УСРР, Дніпрельстани, то це найяскравіш стверджує чітке розуміння загально - союзних господарчих інтересів з боку УСРР.

На такому ґрунті не тяжко буде розпочати розгляд УСРР не як тільки „національного хозяйства“, але ж підійти до аналізу її життя під кутом зору накреслених держпланівських економічних районів: підведено-західного та південного гірничо - промислового.

Малюнки нові, дуже численні, бездоганні.

Збірник щиро радимо для широкого вживання по учебних та господарчих установах, шкода, що перешкодою став малий тираж та висока ціна на книжку.

О. Левицький

Очерки по бюджету и экономике округов Украины (по материалам 1925—26 г.г.). Труды Госплана Украины. Книга XIII. Харьков. 1926 г. стр. XII + 122 + 414 + 2 + III. Тираж 1.000. Цена (10 руб.).

Відновлене досить швидко та у великих розмірах майже на всяких ділянках народне господарство УСРР притягає до себе увагу дослідувачів, в той же самий час по відомчих установах воно фіксується, дякуючи багатогранному економічному життю країни.

Поруч із цим науково - дослідницька робота вже прямує не тільки до досконалого вивчення УСРР, як тільки складової частини ССРР, але й має своїм завданням досліджувати окремі складові частини самої УСРР, якими, за економічними ознаками, треба вважати зараз округи та поруч із ними АМСРР.

Сюди слід зачислити з нових робіт: „Экономические очерки союзных и автономных республик, автономных и районированных областей, губерний и округ СССР“, изд. „Промиздат“, М. 1926 г. (див. стор. 149 — 170), де занотовані під керівництвом проф. Волкова основні моменти з природного та господарчого життя окремих округ УСРР. Трохи осторонь стоятиме матеріал скупчений в „Весь СССР. Экономический, финансовый, политический и административный справочник“. За редакцією проф. Бронського та Сиринова. ГИЗ. М. 1926 р. (стор. 656 — 764), де, на жаль, УСРР розглядається тільки в губерніяльному розрізі.

Досить складну роботу переводить ЦСУ УСРР, яке видало „Матеріали до опису округ УСРР“, а останні виникли на тлі праці: „Найголовніші показники економічного та культурного рівня округ УСРР“ Х. 1926 р.

Але хіби в одних із робіт не дають прямого визначення сучасного поокругового стану господарчого життя УСРР, видання ж ЦСУ — дійсно тільки „матеріали“, оскільки це виключно — цифри.

На жаль, не було до останнього часу скерованого на певній, хоча б відомчій думці розгляду УСРР виключно в округовому розрізі.

Першим прикладом, дуже вдалим у зазначеному напрямку, слід вважати видане НКФіном УСРР „Описание экономической мощности округов УССР, в связи с переходом к трехстепенной системе управления“. Х. 1925 г. Ще більш обґрунтованим дослідом вважаємо „Очерки“.

Планування господарчого життя, з досконалим обґрунтуванням прибутків та витрат на рахунок спільчанський, суто-республіканський та місцевий, фінустанови, як і відповідні секції Держплану можуть зробити тільки озброєні сталими цифрами та всебічним дослідом життя УСРР.

У наслідок ухваленого бюджету на 1925 - 26 р. та за численними відомчими матеріалами не тільки виявлено основний кістяк бюджету УСРР, але й проаналізовано на зазначений вище рік окремі галузі народного життя УСРР.

З невеликим натяком на довійськове господарство, правдивіш, про бюджетову справу, на терені сучасної УСРР, переважно дорівнюючи з бюджетом передостаннього 1924 - 25 року, розглянуто в статті на 1925 - 26 рік після виявлення бюджету та за ним: сільське господарство, промисловість, торгівлю, кредит, комунальне господарство, адміністраційні та судові установи, освіту, охорону здоров'я, соціальне забезпечення, земельні справи й шляхи.

При сучасному взаємному розвиненні та допомозі по бюджету одна одній округам УСРР, економічне життя по округах не розглядається в „Очерках“, у кожній з них окремо (хоча диференціяція поміж округами велика), бо одноразово вони йдуть шляхом певного типування та групування.

В цьому відношенні маємо вживані, напр. ще Кистяковським В. В., а зараз ЦСУ такі „райони“ по УСРР: Полісся, Правобережжя, Лівобережжя, Степ. Природньо - історичні, переважно економічні й бюджетові властивості в „Очерках“ по цих „районах“ доведено чітко.

Але треба й зауважити досить правильно зроблену й життєву диференціяцію що до стегу — на два „підрайони“: хліботорговельний та промисловий.

Дефіцитність низових одиниць, часами й поодиноких округ особливо в Поліссі, а це ліпше всього виявляє знов же бюджетове дослідження, спричиниться до неминучої ліквідації дуже диференційованого, економічно - невтриманого розподілу УСРР на існуючу кількість округ. З другого боку, чітко, знову ж таки за бюджетовими відомостями, вже визначилися пункти великого економічного розвитку господарчого життя УСРР, а саме: Харків, Київ, Одеса, Дніпропетровськ.

В прямуванні від існуючих 41 округ та АМСРР, шляхом скорочення кількості їх, до виявлення економічного притягання неминуче витворяться цілком реальні по УСРР держкранівські економічні райони: Південно - Західний та південний гірничо - промисловий.

Труднощі в роботі по складанню вперше „Очерков“ були великі й неминучі, з цілком зрозумілого, не завжди задовольняючого стану потрібного в дослідженні матеріалу (1, стор. 93 або примітка 1 до стор. 1, 19).

Але ж, чому часами між матеріалами по „групах“ округ та „районовими“, які повинні бути ідентичні, трапляється розходження, особливо в засівній площі та скотарстві, напр., по Поліссю, Правобережжю та Лівобережжю (стор. 1, 8 та 11, 20; 1, 8 та 11, 103, 104; 1, 9 та 11, 194).

Також якась нев'язка відчувається що до кількості округ: не то їх (з АМСРР) 41 (очевидно, після ліквідації б. Павлоградської) стор. 1, 4), не то 42 (стор. 1, 110).

Очевидно, вже так і повинно бути, що ми мусимо знаходитися в оточенні неметричних мір, як „пуди“ (стор. 1, 9), „версты“ (стор. II, 399), „десятины“ (стор. XI, 20).

Дуже бажано було б бачити цю цінну працю виданою українською мовою.

Оскільки у бюджеті виходять не тільки з статистики народного господарства, а вже „прикидають“ і на ближчі роки що до перспектив, бажано надалі в „Очерках“ бачити не випадкові, а удосконалені та повні відомості про національні багатства та тільки не з боку одної лише фіксації ґрунту (стор. 11, 18, 102, 282, 287), чи не досить вдалих, очевидно, з вини коректи, визначень та й то тільки чомусь по „Степу“ корисних копалин (11, 287). Зокрема, де це власне є в Криворізькій окрузі поклади кам'яного вугілля (11, 287)?

Повна упевнена картина демографічних, особливо продукційних сил УСРР тільки зміцнить бюджетові міркування, внесе плановість та зробить зрозумілим захист наявних округ УСРР.

Книжка в роботі особливо фінансового робітника, як і науково-дослідчій дуже потрібна, методологія цілком обґрунтована, відхід від сухого догматизму, з певним навіть часами сумнівом в доцільності установчої роботи (стор. 1, 84) будитиме думку під час опрацювання матеріалів по бюджету за цей 1926-27 господарчий рік.

Тираж книжки слід було б збільшити, бо тепер ця потрібна праця по ціні далеко не приступна

Піщанин.

Етнографія. Збірник 1—2. (Под редакцией В. Д. Виленского - Сибирякова, проф. Д. А. Золотарева, акад. С. Ф. Ольденбурга, проф. Б. М. Соколова и проф. Л. Я. Штернберга). ГИЗ. Москва - Ленинград. 1926. 376 стор.

Періодичний збірник „Етнографія“ з'являється нині в Союзі новим журналом, присвяченим етнології та етнографії. За останні роки зріс інтерес до цих наукових дисциплін. І зрозуміло: нове життя, що висунуло на перший план широкі народні маси, вимагає ґрунтовного вивчення цих мас, їх матеріальної культури й культури духової. Етнографія та етнологія стала на черзі дня. Новий журнал поставив собі за мету ознайомити наукові кола та громадянство з тим, що зроблено в цій галузі за часи війни, коли неможна було опубліковувати низки праць через військові та інші обставини, далі містити сучасні відповідні розвідки. Окрім цього, зважаючи на те, що за останні роки набралось чимало подібного матеріалу, журнал „Етнографія“ встановив особливий відділ „Personalia“, де матимуться персональні звіти низки наукових дослідників. У першу чергу будуть опубліковані праці, присвячені питанням старого побуту, який тепер зникає і зникає часом швидким темпом. Велику увагу журнал звертає на питання характеру методологічного, на теорію, що так потрібно для правильного уставилення роботи. А ця робота — етнографічна та етнологічна завдяки успіхам краєзнавства й інтересу до нього помітно зростає.

Перший - другий збірник журналу „Етнографія“ має значну цінність. У ній як раз зустрічаємо цікаві сторінки методологічного характеру. Це поперед за всі статті Штернберга. (Современная этнология. Новейшие успехи, научные течения и методы), Золотарьова (Вопросы изучения быта деревни) й Виленского (Задачи изучения малых народностей).

Найцікавіша докладна стаття Штернберга. Автор зазначає зріст розвитку етнологічних та етнографічних дисциплін під впливом головне двох факторів — так би мовити іраціонального — війни, а з другого боку природного бажання виявити ту енергію, що в багатьох випадках як раз стримувалась тою самою війною. На Заході наукові робітники не були звільнені від участі в війні, й ціла армія спеціалістів етнографів, антропологів та археологів пасивно чи активно взяли в ній участь. Деякі з них загинули, отже інші спромоглися використати своє підневільне перебування в колоніях, ар'єргардах, шпиталях, концентраційних лагерьох, полоні й т. и. для серйозних робіт етнологічно-краєзнавчого характеру. Штернберг наводить низку імен, що виготували солідні праці в цій галузі. Так, Прейт відкрив нову доколумбійську культуру, дослідив одне невідоме досі племя, Турнвальд дослідив зовсім виключну форму шлюбу одного новогвінейського племені, Вестерн і Маліновський вивчали негритянські та австралійські племена. Провалилися розвідки і в нашій союзі (Мернгарт в Сибіру). З другого боку нейтральні держави — Швеція, Данія, Сполучені Штати широко скористали сприяливу для них кон'юнктуру для організації широких дослідчих робіт в різних країнах і в величезному масштабі. Досить зазначити монгольську експедицію з її багатими наслідками. Справа цим не обмежилась. Зараз чітко визначились певні теорії етнологічно-етнографічного характеру. Штернберг наводить поширення в наші часи дослідження паралелізмів в культурі, що так висував в 80-ті роки Ратцель, і дифузійної теорії (Риверс, Тейлор). Інтересні наведені приклади переведення теорії первісного думання.

Д. Золотарьов в статті „Вопросы изучения быта деревни СССР“ намічає шляхи етнологічної роботи — експедиції, етнологічні станції, учебно-дослідчі екскурсії, виставки, анкетні обслідування, урегулювання справи видавництва, дослідів, бібліографії.

Дуже інтересний відділ „Обзоры“. Це по-над десять великих оглядів зробленого в галузі етнології та етнографії від 1917 р. Ми зупинимось на тім лише, що має стосунок до України. Тут на першій місці стоїть огляд акад. А. М. Лободи: „Судьбы этнографии на Украине 1917—1925 г.г.“. До революції, як справедливо зазначав Ф. Вовк, етнографічні відомості на Україні не були численні, а розвідки часто не виходили по-за межі збирання матеріалів. Через однокітність розуміння завдань та змісту етнографії в діяльності українських етнографів мало перевагу захоплення лінгвістикою та фольклором й менш за все вивчення так званого матеріального побуту. Цьому побуту

в сьоми великих томах „Трудов“ Чубинського присвячено усього яких 77 стор. Наукової розробки зібраного не було. Становище ускладнялось ще через те, що на Україні старого часу не існувало таких наприклад центрів, як російське „Географическое Общество“ з його відділами й москowsьке „Общество Любителей Естествознания, Антропологии и Этнографии“.

Місцеві земства, що часом підтримували етнографічні розсліди, обмежувались головним чином грошовою підтримкою. Не могли широко розгорнути цю справу ні „Киевская Старина“ ні харківське „Историко-филологическое общество“ через брак коштів. До того, українознавство старий уряд уявляв собі як якусь небезпеку політичного характеру. Ось чому, коли в 1873 р. в Києві було відкрито „Юго-западный отдел Российского Географического Общества“, що почав працювати з надзвичайною енергією та продуктивністю, воно було швидко закрито. З 90-х років XIX ст. почалась напружена діяльність Львівського Наукового Товариства ім. Шевченка, отже вона порівнює мало стосувалась тодішньої російської України, й сама можливість одержання її видань часом не була приступною. Світова війна майже припинила етнографічну роботу на Україні, але революція відкрила перед нею такі перспективи, про які раніш не доводилось думати. В квітні 1920 р. при Київськiм Українськiм Науковiм товариствi була відкрита етнографічна секція, що скоро увійшла до складу Академії Наук. Комісія має завдання працювати для мас і через маси, чому притягла силу співробітників, заснувала свій орган („Етнографічний Вісник“), видала низку програмів, інструкцій, відозв, збирала величезний архівний матеріал по етнографії, — архів Носа у 77 т., записи Б. Грінченка, Лукашевича, Бодяньського, Щоголева та інших. Матеріальну етнографію вивчає заснований у 1921 р. при Академії „Музей (а з 1922 р. Кабінет) Антропології та Етнології ім. Хв. Вовка“. У 1924 р. з ініціативи М. Грушевського при Академії засновано культурно-історичну комісію, що має вивчати примітивну культуру на Україні, а також комісію історичної пісенності, яка підготовлює до видання історичні українські пісні та думи. Комісії видрукували низку праць своїх членів.

Оскільки в Києві зріс інтерес до етнографії, видно з того, що не глядячи на шіроку роботу Академії, в 1925 р. заснувалось незалежне від неї „Етнографічне товариство“. Рівнобіжно з цим зростає значіння етнографічного відділу в Київськoму Історичнoму Музеї ім. Шевченка.

У Харкові на зміну „Историко-филологическому Обществу“ поступово висунувся етнографічний відділ ім. Потебні в Музеї Слободської України. Співробітники Музею, що вибрав в себе етнографічний відділ старого „Общества“, переводять етнографічні обслідування ріжних місць Харкова й Слобожанщини, улаштовують виставки численних нових експонатів, видається „Бюлетень“.

Велику енергію виявила Полтавщина. Ще в 1917 р. засновано комітет охорони пам'ятників старовини та мистецтва, далі з тою ж метою „Українське Наукове Товариство“. У 1920 р. утворився Центральний Пролетарський Музей Полтавщини, злитий з кількох старих музеїв (Музею Полтавського губерніяльного земства, Народнього Мистецтва, Педагогічного бюро і др.). Переведено низку екскурсій.

Слабіш і менш інтенсивно провадиться робота в Житомірі, де поступово поширюється етнографічний відділ Волинського Науково-Дослідчого Музею. Краще справа в Одесі та Кам'янці. В останнім покладають багато праці люди з старим науковим досвідом, як особливо Є. Січинський; Гагенмейстер з Кржемінським звертають велику увагу на вивчення народнього мистецтва.

А. Лобода підкреслює зростання інтересу до етнографії навіть у глухій провінції, як - от у Сосниці, Острі, Білій Церкві, Черкасах, особливо в Умані відкрито музеї хоча й примітивні й провадиться робота хоча й часом шіро-аматорська, отже в усякiм разі корисна. Помічається однак в справі розвитку етнографії та краєзнавства на Україні визначні дві хиби. Це, по перше, зауважує акад. Лобода відсутність відповідних кафедр по вищих школах. Коли вчителям становиться за обов'язок провадити в середніх школах з учнями етнографічно-краєзнавчі роботи, вони мусять набиратись знання десь на боці; по-друге — до цієї пори блідо виявлено в нас вивчення нацменшостей, і наші музеї ясно свідчать про це бідністю експонатів з побуту народностей — не українських, що населяють нашу країну. Отже згодом ці ненормальності будуть усунені.

Дуже змістовний огляд К. Квітки („Музыкальная этнография на Украине в после-революционные годы“). Автор зазначає усі останні видання українських народніх мелодій, роботу у справі їх дальшого збирання, діяльність по розповсюдженню музично-етнографічних знань, а також відповідні надруковані праці. Виявляється шіроченна картина розвитку музично-етнографічної справи на Україні. До того маємо багато нових відомостей про відповідний інтерес до цієї творчості по-за межами України. Стаття являє цінний бібліографічний просто показчик з докладними поясненнями, історією музично-

етнографічних товариств та гуртків. Особливо докладно описано діяльність етнографічної комісії наукового товариства ім. Шевченка у Львові (особливо цінні праці Колесси, Роздольського, Людкевича), про діяльність Київської Академії (діяльність Квітки, Гайдая, М. Грінченка).

Дуже корисний відділ „Хроніка“, що подає згадані „Personalia“. Вони просто необхідні у справі ознайомлення з працями сучасних етнологів та краєзнавців вже через одне те, що подають докладні відомості про їх наукові інтереси, містять бібліографію їх праць. Кожний дослідник знає звідсіля, куди й до кого звернутись за порадою в тих чи інших питаннях дослідження побуту та творчості народніх мас.

Портфель журналу „Етнография“ великий і чергові збірники обіцяють бути однаково змістовними як і цей. Для бібліотеки етнографа журнал цей конче потрібний.

Ів. Єрофіїв

Архівна справа. Книжка 2 — 3. Видання Центр. Арх. Управл. УСРР. Харків 1927 р. стор. 122 + 36. Ціна 2 карб.

Центральне Архівне Управління реорганізувало або, вірніше сказати, наново організувало видання журналу, присвяченого архівній справі. Розвиток архівного будівництва на Україні, збільшення кадрів архівних робітників, збільшення уваги до архівного будівництва — все це яскраво вказувало на потребу видавати науково-популярний архівний журнал. Перша книжка реорганізованої „Арх. Справи“ (подвійне число — 2 — 3) справляє дуже добре враження. У програмовій статті завідаватель Центр. Арх. Управл. М. Рубач накреслює чергові завдання архівного будівництва на Україні, вказуючи на завдання першочергового значіння, що в теперішній час вже стоять перед архівними органами. Особливу увагу звертає він на роботу низових архівних установ — окружних архівів. Проф. В. Веретенников у двох статтях „До питання про підготовку архівних робітників“ та „До питання про порядок відокремлення непотрібних архівних матеріалів“ порушує та вирішує дійсно дві актуальні проблеми. Особливо велику вагу має друга стаття, бо вона дає головні вказівки, які архівні матеріали можна безумовно нищити, передавати на утилізацію та які безумовно підлягають пильному збереженню та переховуванню. Ці вказівки є конче потрібні кожному архівному робітникові, бо ж до справи знищення непотрібних і нецікавих будь з якого погляду матеріалів треба підходити дуже обережно, адже знищеного архівного матеріалу відновити не можна. В. О. Романовський в статті „До історії архівних фондів старої Гетьманщини“ спинається на цікавому питанні: в якій мірі пошкодила велика пожежа 1748 року в Глухові, тодішньому адміністративному центрі України, архіви головніших установ Гетьманщини, що переховувалися там. В. О. Романовський наводить незаперечні дані, що попередні дослідники перебільшували шкоду, заподіяну цією пожежею архівам, що зокрема архів Генер. Військ. Канцелярії зберігся в цілому під час пожежі. Далі в статті Романовського наводиться дані про матеріали окремих навіть Генер. Військ. Канц., що загинули під час пожежі. Зрозуміла річ, що ці дані для кожного дослідника старої Гетьманщини мають чималу вагу. Так само подано відомості й про долю архівних фондів інших головних установ Гетьманщини, з яких деякі зазнали великої шкоди від пожежі. Проте треба погодитися з висновком автора, що Глухівські архіви, хоч і потерпіли від пожежі, але „основна маса архівного матеріалу збереглася майже цілком“. Треба додати, що розборка матеріалів, восени минулого року переданих з Москви на Україну виявила, приміром, що фонд Першої Малоросійської Колегії зберігся дуже добре, а цей же фонд 1748 року переховувався в архіві Генерального суду.

О. Д. Багалій - Татаринова в замітці „До джерел про декабристський рух на Україні“ подає дані про архівні матеріали до історії декабристського руху на Україні, що переховуються по Ленінградських архівах.

Цікава замітка Г. І. Ющенка про щоденники проф. О. Ф. Кістяковського, видатного громадського діяча 70 — 80 - х років. Щоденники ці (19 записних книжок) переховуються тепер в Харк. Центр. Істор. Архіві.

У цій книжці 2-3 багатий інформаційний матеріал та бібліографічний відділ. Чимало місця дано великій інформаційній статті В. О. Барвінського про 1-ий Всеукр. з'їзд архівних робітників, що відбувся в минулому році, є дані про роботу Центр. Арх. Управління, про роботу на місцях, про короткотермінові архівні курси то-що. Увесь цей інформаційний відділ та й важливіші постанови в архівній справі цікаві не тільки для архівістів, але й для ширших кол читачів.

Як окремий додаток до книжки, йде відділ — Червоний Архів. У цьому відділі подає В. О. Романовський дуже цінну грамоту Дмитра Самозванця другого, зміст її та факсиміле. Г. І. Ющенко подає цікаву замітку про спробу стандартизувати кару на тілі за Миколи І.

О. Д. Багалій - Татарінова подала записку відомого діяча Бецького про лютневі дні 1848 року в Парижу, самовидцем яких він був, акад. Д. І. Багалій подав справу Л. Ожигіної, що малоє перші спроби жіноцтва добитися права здобувати вищу освіту за часів Олександра II. Цікава записка 1874 р. про український рух, написана, як гадає В. Міяковський, що подав її, відомим в історії утисків українського руху Юзефовичем. Б. М. Шпунт подав замітку про одне з багатьох підроблених положень про селянську волю. Зокрема треба відзначити два документи, що стосуються вже до днів нашої революції, подані М. Рубачем. Перший документ стосується до історії гетьманщини 1918 року, це доповідь Лубенського повітового старости Грачева губернському старості про карну експедицію 13 — 16 травня 1918 р. в Лубенському повіті. Можна навести одну фразу з цієї доповіді, щоб зрозуміти, що цей документ має чималий інтерес: „Первая встреча нас (цеб - то з'єднаного німецько-гетьманського карного загону) с жителями села Савинцы была не из дружелюбных, но по мере вхождения в селение войск и в особенности немецкой артиллерии, лица становились все приветливее“. Можна тільки жалкувати, що досі історії гетьманщини 1918 року мало уваги присвячено, а матеріал, як що взяти на увагу документ, поданий Рубачем, певне є, і матеріал яскравий і барвистий, бо краще отієї фрази й не придумати. Хіба що згадати сентенції поміщиків минулого віку, що „56 розг даже ребенка изувечить не могут“.

У цілому 2-3 книжка „Архівної Справи“ містить цінний та цікавий матеріал.

Мик. Горбань

Искусство Журнал Государственной Академии Художественных Наук. 1927. Книга 1. Москва, ст. 164.

Цим випуском починається III том „Искусства“. Залишаючись органом ГАХН'а воно перетворюється в періодичний часопис і віддає чи не більшу частину свого змісту оглядам сучасного художнього життя і сучасної наукової літератури з мистецтвознавства. Висока наукова кваліфікація співробітників і розмаїтість їх дослідницьких інтересів дають підставу сподіватися від цього часопису дуже багато, тим більше, що перший його випуск нічим не розчарує читальника як порівняти з I-им і 2-им томом „Искусства“. З статей теоретичного характеру найбільшої уваги варта робота Б. І. Ярхо „Границы научного литературоведения“ (кінець, ст. 16 — 38), де автор, доповнюючи першу основну частину статті (Искусство II. 1925, ст. 45 — 60) розвиває далі свою незвичайно викінчену і доводливо висловлену програму вивчення літературних творів. Виходячи з своєї головної теоретико-літературної тези, що „літературознавство є вивчення словесних творів з погляду художності, цеб - то з погляду елементів словесности, здібних діяти на естетичне чуття позитивно або негативно“ (Искусство. II, 47 — 48), Б. І. Ярхо в даній частині статті цілком послідовно заперечує художнє значіння ідей літературного твору (ст. 16 — 18), дуже обмежує художнє значіння емоцій, так авторських — для написання твору, як і читальницьких — для художнього прийняття („Від твору не можна вимагати, щоб емоції, в нім описані, передавалися читачеві. Взагалі, художня література жодних реальних емоцій, крім естетичної, будити не повинна“, ст. 19), і докладно зупиняється на класифікації і художнім значінні зміслових образів (ст. 22 — 28). Загальна тенденція автора полягає в боротьбі проти психологізму, імпресіонізму і всіляких суб'єктивних тлумачень і оцінок літературного твору. Теоретично-літературна позиція Б. І. Ярхо нині, після надрукування даної частини статті, остаточно з'ясувалася (див. також його статтю „Простейшие основания формального анализа“ в збірнику „Ars Poetica“, М. 1927, Вид. ГАХН), і хоч як будемо ставитися до неї принципово, мусимо визнати, що вона варта широкої уваги і детального розгляду. Тут ми скажемо тільки, що погляди Б. І. Ярхо на завдання стилістики (розуміючи стилістику як учіння про мовний стиль і про мову, як художній засіб) багато в чім годяться з концепцією харківського молодого лінгвіста А. М. Фінкеля, яку останній подає почасти в своїй роботі „О языке и стиле В. И. Ленина“ (Випуск I, Харків 1925), а головню в статті, що тепер друкується в збірнику Харківської катедри язиковедства: „Основы теоретической стилистики“. Ця згода поглядів, випадкова, але разом з тим дуже симптоматична для сучасного напрямку літературознавчої думки, особливо виявляється в розумінні стилістичної художності, як язикової незвичайности, і в учінню про критерії останньої (ст. 28 — 32).

Цікаво задумана стаття М. І. Фабриканта „Признаки стиля“ (ст. 6 — 15) дає ряд прикладів для ріжного розуміння терміну „стиль“ (переважно, в образотворчих мистецтвах і в архітектурі) і подає цікаву схему розроблення теорії стилю (А. Філософія стилю, Б. Типологія стилю, В. Морфологія стилів, Г. Біологія стилів, Д. Історіографія стилів, ст. 14), але не може довести своєї основної тези: „Історія стилів не вичерпує собою історії мистецтва“ (ст. 13), як і взагалі не можна почерпнути з історії якої-небудь науки

якихось певних методологічних принципів: найбільшу вагу мають в методології кожної науки міркування не історичного, а філософського характеру.

Із статтів реферативного змісту найбільшої уваги варті статті Д. С. Усова „Русская новейшая литература в Германии“ (огляд перекладів, ст. 83 — 94) і В. М. Беляева „Новые течения в современной западной музыке“ (рух „назад до Баха“ і його причини, ст. 41 — 46), Трохи розчаровує стаття Л. Т. Шпет „Современная английская поэзия“ (ст. 72 — 82), що оперує з дуже обмеженим матеріалом (критичні статті сучасних поетів „Георгіянської“ школи). Завадто лаконичні статті П. С. Когана „Выставка революционного искусства Запада“ (в травні 1926 р. в Москві, ст. 61 — 66) і М. В. Іванова - Борещького „Обзор новейшей музыкально-исторической литературы“ (ст. 67 — 70). Суб'єктивний і претенсійний як завжди, А. М. Ефрос („Младшие художники художественного театра“, ст. 46 — 60).

Як історично-літературний матеріал, надруковано ряд невиданих листів Ф. М. і М. М. Достоевських (1847 — 1880, за редакцією В. С. Нечаєвої, ст. 99 — 148), які дають новий і поважний матеріал до вивчення відношення братів одного до другого і відношення великого письменника до своєї невістки Е. Ф. Достоевської, а також поповнюють наші відомості про його закордонне життя.

Надзвичайно інтересна, але тільки місцевий характер має дискусія в театральній секції ГАХН'а про поставлення комедії Островського „Горячее сердце“ в ІМХАТ'і (доповіді Н. Л. Бродського і Н. К. Піксанова, ст. 144 — 162).

В. Державин

„Поетика“. II. Временник Отдела словесных искусств Государственного Института Истории Искусств. Ленинград. 1927 г.

Перед нами вже 2-ий збірник О.С.И.Г.И.И.І.І. Крім загального інтересу до поетики, він ще й тому мусить звернути нашу особливу увагу, що цей збірник є видання дуже цікавої в своїх принципах установи. Правда, на превеликий жаль, ми не маємо в себе на Україні відповідної установи, але не можна сумніватися в тім, що найближчими роками вона мабуть з'явиться й у нас під тією чи іншою назвою. За це промовляє та велика зацікавленість поетикою, що ми її бачимо так в широких читачівських колах суспільства, як і в вузьких колах наукових фахівців. На Україні ця зацікавленість ще не зовсім набула певних форм, от чому нема ні відповідних установ, ні відповідних видань, але повторюємо, це напевно справа дуже недалекого майбутнього. От чому російські спроби повинні мати для нас особливе значіння, бо критичний розгляд їх дозволить нам скористатися з досвіду вказаної установи.

Розгляньмо перш за все систему збірника, потім методи, що виявляються в його системі, і в окремих статтях і, кінцею - кінцем, відповідність їх фактичній реалізації в матеріалі дослідів. Порівнюючи II-ий зб. з I-им (1926 р.) легко побачити, що система та сама: збірники містять у собі так суто теоретичні статті, як і історично-літературні з тим чи іншим ухилом теоретичним. II-ий зб. має 4 теор. статті і 2 іст.-літ., 1-ий 3 теор. та 7 іст.-літ. Що до системи, то в ній слід одразу ж одзначити деяку випадковість. Напр. зв'язок дуже цікавої статті Томашевського „Франц. мелодрама начала XIX в.“ із збірником може бути тільки в тім, що стаття має ухил у бік з'ясування еволюції жанра мелодрами у жанр романтичної трагедії. Автор зазначає, що на ґрунт боротьби великих і малих театрів у Франції, коли малим театром не дозволялися серйозні і вербальні постановки, народилася мелодрама, як (спочатку) вид мимодрами з мелічним елементом (музика й спів). В 2-ій добі своєї еволюції мелодрама перетворюється вже в „героическую, с мрачной развязкой, с преобладанием исторических и экзотических тем“ (81 ст.). Це вже й є перехід до романтичної трагедії. Автор навмисно й свідомо одмовляється дати певне й стале означення мелодрами й ром. трагедії, задумавши свою статтю, як нарис „Из истории вольной трагедии“ (ст. 55 — підзаголовок статті). Отже перед нами певна історична студія, що розповідає про історичне життя літературного жанру. Але це не є поетика, це безпосередньо стосується історії літератури!.. Адже ж і кожна історико-літературна праця мусить подати розгляд поетичної техніки письменника, або з'ясувати еволюцію жанру чи стилю певної доби, інакше вона зводилася б до „голої“ біографії одного митця чи певної їх групи. Чистий біографізм, як ми дізнаємося і з даного збірника (див. 1-у ст. Жирмунського) не вважається тепер виключно за суть історико-літературної аналізи, бо, дійсно, не можна підняти науку про літературні твори аналізою письменникової біографії, хоч би й з ухилом до з'ясування творчих процесів.

Але ми знаходимо статтю, що на нашу думку ще менше стосується поетики, як такої: „Л. Гинзбург. Из литературной истории Бенедиктова“. В ній оповідається, як

сприймали Бенедиктова Білінський, інші критики і взагалі читачівські маси певної доби, як змінюлося це сприйняття та які цього були причини. Цілком зрозуміло, що загальне питання про психологію сприйняття літературного твору становить одну з проблем „психологічної поетики“, але зовсім не питання про характер конкретного історичного сприйняття певного письменника певними ж колами суспільства чи критики. Це суто історична тема і може бути змістом тільки історично-літературної праці. Кожна історично-літературна робота може мати в собі і елемент теоретичний, але, коли спинятись на ньому і в даному разі, ми так поширили б обсяг тем поетики, що вона втратила б раз назавжди усяку певність і цілком розпущилася б в історії літератури. Не трудно помітити, що невитриманість принципу в систематизуванні матеріялу збірника не є недогляд: в 1-му збірнику ми знаходимо також аналогічні суто історично-літературні статті, напр. „Балухатый. Этюды по истории текста и композиции чеховских пьес“, „Томашевская. К вопросу о франц. традиции в рус. эпиграмме“ і т. д. Не є це й проста випадковість — тільки тоді, коли взагалі не ясно, що таке поетика та які її одміни од історії літератури, — можливе змішання історично-літературного матеріялу із суто теоретичним. В цьому виявляється невизначеність методу, але цю невизначеність ще легше помітити, коли розглянути теоретичні статті. Перша з статтів даного збірника („Жирмунский. Новейшие течения историко-литературной мысли в Германии“), з цього погляду дає дуже багато. Ця стаття взагалі має велике принципове значіння, бо з неї широкі читачівські кола можуть з'ясувати собі, як та чому в філології відбувається тепер поступневий одход од біографічної та елементарної текстологічної аналізи. Найбільше це помічається в Германії, Англії, Росії, значно менше в Франції, де проблеми теоретичні порівнюючи мало цікавлять фахівців і публіку. Германія — класична країна поетики; вона дала в свій час Шерера, що на довго залишився найзначнішою постаттю в царині германського літературознавства. Але за останні 10 — 15 р.р. німці майже зовсім одійшли од принципів Шерерових і вперто шукають якихось інших шляхів. Жирмунський оповідає, що ще 1911 — 13 р.р. він не знаходив в Германії цього нового „руху“, навпаки тоді питання синтезу та загального усвідомлення явищ історії літератури вважалися за справу „імпрессионізму критиків“. Гадали, що можна науково досліджувати літературу (німецьку) тільки до часу смерті Гете, далі починалася царина ненаукової сваволі. Все це ми добре знаємо з досвіду й російських університетів, що в багатьох відношеннях тільки копіювали германські.

Такий стан речей, як відомо, приводив до того, що наука губила свою методологічну перспективу, зосереджуючись на дрібницях, виникали односторонність підходу й іноді певні методологічні помилки, як от напр. змішання суто історичних пам'яток з художніми творами, підміна іманентної аналізи літер. творів біографічною аналізою, і т. інш. Тільки, як різка реакція проти усього цього, можлива така течія філологічної думки, як от напр. течія, на чолі якої в Германії стоїть Гундольф. Він та його учні хотять змалювати „образ кожного письменника, усю його „справу“, але виходячи не з біографічних даних, навпаки вони вважають літературні твори за кращий прояв його індивідуальності, ніж „дрібязкові“ факти його особистого життя. Вони гадають, що змалювання „справи“ письменникової, усїєї його постати припускає певний суб'єктивізм в зрозумінні фактів творчості митця: кожна доба на свій кшталт розуміє, усвідомлює творчість даного письменника. Дуже цікава й інша група дослідників, група „феноменологістів“. Вони гадають, що інтерес до історичної перспективи в справах літературної аналізи дуже довго заслоняв інтерес до самої сути літературного явища, тоді, як це річ першорядної ваги в літературознавстві.

Коли не перебільшувати цієї думки, вона, здається, цілком справедлива, бо навіть сама поетика повстала найбільше мабуть з тої причини, що раніш ніж писати історію якоїсь літератури треба було б з'ясувати хоч би більш-менш певно, що таке література, як така, в чім її суть, як певного наукового об'єкту. Проте попри всю цікавість інформації Жирмунського, вона мимоволі викликає деякі сумніви: 1) чи справді такі „нові“¹⁾ всі ці зміни, як гадає пр. Жирмунський. Коли ми вже в 1903 — 6 р. знаходимо праці молодих тоді представників нових течій в герм. філології, чи не можна було б і раніш простежити поступневу еволюцію германської філологічної думки, 2) чи можна огляд пр. Жирмунського вважати за вповні систематичний, коли він поруч з чисто історично-літературною групою „феноменологістів“ ставить групу „теорії прози“ (12).

¹⁾ Див. напр. R. Hamann. Das Symbol. 1902. I. Gundelfinger. Caesar in deutsch. liter. 1906. M. Goldstein. Die Technik d. zyklisch. Rahmenerzähl. Deutschlands. H. Keiter u T. Kellen. Der Roman. 1912 р., але I вид. 1876 (Keiter) — це основна німецька праця про техніку романа.

Можна говорити про нові течії історико-літературної думки в Німеччині, тоді група „теорії прози“ сюди не входить, бо це вже не наслідок поділення на „стару“ й „нову“ в німецькій філології, але просто певна рубрика, певна гадуза в літературознавстві. В протилежному разі утворюється враження, ніби то раніш зовсім не було „теорії прози“ — а Dunlop, Paul Erustin? Адже ж раніш також досліджувалася теорія прози, стилі і т. і. Коли ж це робилося не так, як тепер, коли ухил у цей бік — симптоматичний як раз для сучасної доби, — тоді слід було б це відзначити в самій системі огляду. Крім того деякі течії майже зовсім не висвітлені, напр. група Фослера та Лео Шпіцера — цілком і принципово одмінні од інших, але їх принциповість в їх зв'язках з поглядами Кроче, що дивиться на загальну лінгвістику, як на частину естетики. Однак про це ми не знаходимо в збірнику ні слова, хоч авторів статті, звичайно, добре відомо, що Фослер — учень Кроче, а Шпіцер — учень Фослера.

Ясно з огляду Жирмунського тільки одне: в Німеччині відбувся безповоротний одход од чисто біографічної та текстологічної аналізи, але нічого остаточного поки що ще не вироблено. Проте, здається, ми маємо право вимагати од упорядників збірника та авторів статтів, щоб вони, маючи своє більш-менш певне здання, дали б нам дійсно систематичний огляд усієї плутанини німецького філологічного руху. Для нас більш-менш ясна причина, чому це так сталося: для цього треба мати певне означення поетики, як окремої од історії літератури науки, вона і навпаки ще непевніша, ніж сучасна історія літератури. Під поетикою можна розуміти вчення про поетичну техніку взагалі, але для такої науки краще підходила б назва „теорія літератури“, проте в цій останній ми можемо встановити ще підвідділи: методологію літературознавства та його філософію, тоб-то зв'язок із загальним культурознавством (соціологією, етнологією і т. і.). „Поетика“ — слово, що більш підходить для означення сукупності засобів поетичної творчости в окремого письменника. Можна під „поетикою“ розуміти ще й описову науку — опис засобів поетичної техніки в даній добі або генезу цієї техніки, але на нашу думку це не може бути окрема наука, це просто справжня історія літератури, правильно поставлена. Все тут залежить од правильного методу досліду, якого не набути, утворивши описово-теоретичну науку, бо опис і теорія не можуть мати спільного методу. Коли взяти це на увагу, тоді тільки 2 групи з усіх 14, вказаних в даній статті виправдають себе в поданій системі: „12. Теорія прози. 13. Теорія епоса“, решта ж безпосередньо стосується історії літератури.

Завдання описової поетики, як такої, виконує стаття: „Шимкевич. Роль уподоблення в строєнні ліричної теми“, бо хоч назва її і припускає можливість деякого „теоретизму“ тоб-то спроб з'ясувати суть „уподоблення“ та його функції, але справді в статті тільки описуються різні комбінації, в яких ми зустрічаємось в ліриці з порівнянням. Стаття: „Федоров. Проблема стихотворного перевода“ дає більше суто теоретичного матеріалу, хоч і в ній уся суть в описі „казусів“ при перекладах. Вона тільки кінчається суто теоретичною постановкою проблеми з'ясування загальних принципів у співвідношеннях поміж тим, що піддається перекладу через свою „аналогічність“ мові і літер. особливостям перекладача, та тим, що цілком з цим розходиться. Розв'язання проблеми ми тут не знаходимо.

Далеко цікавіша через принципіальність висловлених автором думок стаття: „Ларин. Учення о символе в индийской поэтике“. В цій статті оповідається теорія „dhvani“, тоб-то теорія „затаєнного ефекта“, що його повинна мати кожна справжня, висока поезія (на думку індусів). Індуси вважали, за Лариним, поезію метафоричну за грубу, недовершену; тільки там, де може йти мова про рацію емоціонального суггестивного символізму, вони вбачали чисту поезію. Не важко помітити, що Ларин цілком погоджується з думками індуських вчених. В цій маленькій рецензії не можна докладно торкнутися усіх проблем, що їх зачепив у своєму викладі індуської теорії Ларин, тим більше, що питання про правильне тлумачення думок індусів вимагає розв'язання передусім з боку індологів. Але одне можна сказати одразу ж: не можна говорити про такі теорії індуські по-за межами суто філософської аналізи індуського світогляду. Важливо з'ясувати напр., до чого ближче ця теорія — до звичайного містицизму чи до своєрідного дуже витонченого „формалізму“, що знайшов якісь ще зовсім відомі шляхи вивчення поетичних ефектів? Взагалі ж з Лариним не завжди можна погоджуватись, бо, бажаючи з'ясувати „учення о символе в индийской поэтике“, він ніде не показує, як він сам розуміє, що таке символ і чому він вживає цього терміна. Індійська термінологія, як він і сам це зазначає тільки віддалено нагадує цей термін. Але тут річ не в простім підборі більш-менш вдатного сучасного терміну для старо-індійського, річ тут у тим, що розуміння „символ“ є кардинальне і в даному разі, і взагалі в естетиці. Як слушно зауважує Фолькельт „символ“ є поняття, що „in Mittelpunkt der Aesthetik“ стоїть (J. Folkelt. Der Symbol-Begriff in der neuesten Aesthetik, ст. 120). Але найважливіше те, що цей

термін ніяк не можна вживати без великих пояснень, бо він знаходиться ще в стані свого вироблення: як видно з того ж Фолькельта поміж розумінням символу напр. у Лоце чи у Фідлера мало спільного. В зв'язку з цим мабуть стоїть і те, що Ларин разом з індусами трохи нехтує „метафоричністю“, як одним з видів поетичного ефекту. Наводячи такий приклад (в рос. перекладі)

В самоцветах высокая девичья грудь
Ниспадают жемчужные нити
Темен жемчуг от алоэ ...
Кто не охвачен любовью.

Ларин каже: „У индуса это четверостишие вызывает длинную цепь образов: бурно-клубящиеся облака, дождевые струи и стекающие в отблесках темной грозы капли... сезон дождей, когда кончаются религиозные деловые и всякие странствия, когда возвращаются истосковавшиеся — все мужья и влюбленные к своим подругам. Но все это не вереница припоминаний, а та значимость образа, которая обусловлена поэтической традицией. Ее надо считать данной для тогдашней литературной среды, а не примышляемой: Еще ведийские поэты говорили о грозах, как „песне возвращающихся женщин“ (41 ст.) (Підкреслення мое. Б. Н.). Проте це останнє виразно вказує на певну метафору, що утворилася була на ґрунті своєїрідної асоціації уявлень і вказаний уривок по суті є тільки „ускладнення“ цієї метафори, джерело якої заховано в традиції. Напевно і в багатьох інших прикладах, наведених у статті Ларина, можна було б викрити їх походження од тієї чи іншої метафори, захованої од нашого ока в старовині поетичного минулого індусів. Мабуть тільки полемізм міг зумовити автору тенденцію показати повну й принципову одмінність емоційного сугестивного символізму од метафоричного.“

Цим же мабуть пояснюється й заострення тези про 3 різні категорії рації в слові: 1) номінативної, 2) метафоричної, 3) сугестивної, бо Ларин підкреслює, що такої думки однаково додержуються й індуські, і сучасні лінгвісти. Авторіві це потрібно, щоб показати, що „метафоричність“ є тільки одна з незначних можливостей в питанні про символічність в мові і поезії. Але, коли підходити до цього питання без усякої наперед узяті думки, — цілком очевидно, що всі 3 вказані функції семантими (значіння певної мовної одиниці) ми розрізняємо тільки із суто-методологічною метою, бо реально вони всі об'єднуються у спільному єдиному по суті акті усвідомлення даного явища через дане слово чи якийсь інший мовний контекст. Розкладати ж цей реально єдиний акт на окремі частини, що вони ніби то й фактично існують цілком осібю, — це означало б переносити умовні методологічні ділення у сферу реальної дійсності, тоб-то привело б нас до відомої логічної помилки.

Проте стаття Ларина має велике значіння, оскільки виразно вказує на певні досягнення індуської поетики, досягнення, що тою чи іншою мірою можуть бути корисні і тепер для нас. Взагалі попри всі означені вище хибні в системі й методах — збірник од цього ніскільки не втрачає ні своєї ваги, ні певної цінності, як зразок спроби спеціальних студій суто теоретичних проблем літературознавства.

Б. Навроцький

Аристотель. Поэтика. Перевод, введение и примечания Н. И. Новосадского (Государственная Академия Художественных Наук, Классики Искусства, выпуск I). „Academia“, Ленингр. 1927. ст. 120.

Появу на світ нового російського перекладу „Поетики“ не можна, очевидно, з'ясувати малою приступністю давнє-грецького оригіналу, бо, крім неточних і добре такі перестарілих перекладів Ординського (М. 1854) і Захарова (Варш. 1885), є вже цілком пристойний переклад Аппельрота (М. 1893), не лічачи численних німецьких, французьких і англійських перекладів, якими особи, що справді цікавляться Аристотелем і античною поетикою, здебільшого можуть користатися. Тому треба думати, ГАХН випустив поему Аристотеля не заради того, що це саме Аристотель, „гігант думки“ (вислів Маркса), а заради того актуального інтересу, який сам зміст „Поетики“ може мати для широких кол за наших часів, коли питання теоретично-літературного порядку притягли надзвичайно широку увагу до себе. І справді читач, що вперше познайомиться з поетикою, знайде в ній багато цілком несподіваного. Адже звичайно уявляють собі учіння Аристотеля про поезію як догматичну й нормативну систему, як пильно продуманий і суто-раціоналістичний збір абстрактних „правил прекрасного“; не дурно ж псевдокласицизм

XVII і XVIII віку в кожнім спірнім питанні посилався на „правила Аристотеля“! Справді, початки всього цього в Аристотеля є, але власне тільки початки; а крім того ми знаходимо в того ж Аристотеля початки зовсім інших теоретично-літературних учинь, що стали самостійно розвиватися аж за нових і новітніх часів. Такі зокрема:

1) Теорія органічної еволюції літературних жанрів (Брюнетьер); не можна не звернути уваги, що Аристотель дивиться на твори словесної творчості — як на організми, які розвиваються аналогічно до органічного розвитку всякої живої істоти: „Трагедія потрохи розрослася, бо поети розвивали те, що в ній родилося і, зазнавши багато змін, вона зупинилася, досягши того, що лежало в її природі (гл. 4, ст. 45); з цим зв'язана теорія „органічної суцільності“ поетичного твору, що дійшла найяскравішого виразу в естетичній концепції Гете і має досі велике поширення в Германії (Ерматтінгер, Печ, Гирт і ін.): „Фабула в епосі і драмі повинна групуватися довкола одної суцільної і закінченої дії з початком, серединою і кінцем, щоб, подібно до єдиної цілої живої істоти, викликати властиву їй приємність (гл. 23, ст. 70);

2) біологічна теорія художньої творчості; розглядає кожне мистецтво, як „наслідування“ (ми б сказали: „відтворення“, „відображення“) дійсності, і зіставляє його з загально-біологічним „інстинктом наслідування“: „як здається, поезію створили взагалі дві причини, притім природні. По-перше, наслідувати властиво людям з дитинства; вони відрізняються від інших живих істот тим, що мають великий нахил до наслідування, і перші знання людина дістає через наслідування. По-друге, наслідувати приємно усім“ (гл. 4, ст. 44); як відомо, ця концепція, яку надзвичайно трудно зв'язати з загально-нормативним напрямком аристотелівської (і псевдо-класичної) поетики, зробила великий вплив на Чернишевського (див. його збірник статтів „Естетика і поезія“ 1893, ст. 91: „Перша мета мистецтва — відтворення дійсності“), і через Чернишевського — на Ілеханова;

3) формально-композиційна аналіза, яка в самого Аристотеля переведена ще досить примітивним способом (без розмежування сценічних і власне-літературних елементів композиції, пор. гл. 10 — 12, 18, 23 — 24), але якій Аристотель готовий надавати великої принципової ваги: „Ріжницю і подібність між трагедіями треба визначати, може, не у відношенню до фабули, а беручи на увагу подібність зав'язки і розв'язки“ (гл. 18, ст. 62);

4) „лінгвістична“ поетика Потебні і Шпета, що проводить аналогію між мовною одиницею взагалі (словом) і поетичним твором; на жаль, відповідне місце „Поетики“ (гл. 20, § 11) перекладач зрозумів хибно; цитуємо його, керуючись німецьким перекладом Зуземіля (Ляйпціг, 1865): „Слово (Logos) має двояку єдність: або воно значить щось єдине, або ж єдність (значіння) створюється структурним зв'язком, що єдне багате; от, напр., (вся) Іліада є словесна цілість, об'єднана структурним зв'язком, а слово „людина“ має єдність, скільки воно висловлює собою одно поняття“.

От у цих початках найрозмаїтших теоретично-літературних концепцій і полягає актуальна цінність „Поетики“ Аристотеля, а не в тій її частині, яка стала основою для нормативних учинь нового часу, і яку ми маємо право одкинути, бо вона стоїть на порівнявчому вивчанні літературних творів зовсім іншої культурної епохи і не може, значить, мати нормативне значіння поза її межами.

Про стійність перекладу (перекладач — визначний московський еллініст) говорити не будемо; впродвіна стаття й примітки, не претендуючи на повність, дають все конче потрібне для розуміння тексту. Трохи вражає надмірно барвистий стиль у впродвіній статті (наприклад: „Шиллер, этот гениальный поэт, сам переживший тайну поэтического творчества... ст. 26). В книзі цінна бібліографія.

В. Державин

Творческая история. Исследования по русской литературе. Редакция Н. К. Пиксанова. Издательство „Никитинские суботники“. М. 1927. 248 стор.

В сучасній науці літературознавства вивчення різних боків т. зв. „творчої історії“ — зовнішньої історії твору, історії тексту, еволюції художнього стилю, історії образів то що — є одним з важливих чергових завдань і в той же час своєрідним методом дослідження.

Названий вище збірник саме й являється першим підсумком робіт молодих літературознавців, що, групуючись навколо проф. М. К. Піксанова, „приймають доктрину творчої історії“, якої сам він є одним з найвидатніших представників. „Творческая история поэтического произведения — вот тот предмет и метод, каким объединены все статьи нашей книги“, зауважує редактор (с. 3), і в цьому відношенні збірник заслуговує на велику увагу.

Сам проф. Піксанов, що є автором цілої низки надзвичайно цінних робіт над Грибоедовим, знайомить нас на цей раз з творчою історією ідейного змісту комедії,

з еволюцією її ідеології „внутри разновременных редакций“, причому світогляд та ідеологію Грибоедова він розглядає на тлі епохи, порівнюючи з ідеологічною спадщиною інших письменників того часу. На думку автора, в комедії нема „глубокой философской идеиности“, але вона насичена „идейностью социально-политической“. Остання ж — як доводить автор на підставі вивчення первісних нарисів п'єси — склалася раніш і незалежно від безпосереднього впливу декабристів: „весь идеологический корпус был готов до встречи с декабристами“. Збіг ідеології Грибоедова та декабристів є лише наслідком і доказом їх соціального споріднення. Таким чином в цій статті проф. Піксанова знов маємо цікавий перегляд грибоедовської традиції, свого роду „переоцінку цінностей“.

В статті В. Стефанович (из истории „Кавказского Пленника“ Пушкина) знаходимо цікаві спостереження над повільними, своєрідними змінами тексту поеми — в залежності від зміни художніх планів Пушкина, — спостереження, що цілком ґрунтуються на детальному вивченні чотирьох автографічних списків „Пленника“; заслуговують також на увагу приклади використання Пушкиним, в процесі творіння поеми, власних первісних її начерків. Взагалі, стаття оживляє здавалось би вже мертві рукописні рядки і певною мірою розкриває перед читачем деякі з художніх засобів молодого поета.

Г. Фрид в статті „История романа Пушкина о бедном рыцаре“, на ґрунті трьох рукописних текстів, встановлює весь творчий шлях поета в творінні цього віршу. Автор дає досить вдалу реконструкцію первісного вигляду романсу та наочно показує, як Пушкин — в наслідок еволюції художнього задуму — транспонує весь вірш з „середнього стилю“ у „високий“, одкидаючи більшість побутових та історичних деталей. Проте навряд чи всі текстувальні зміни, що повинні були „скрыть всякие намеки на богоматерь“ (в яку закоханий був „бедный рыцарь“), викликані були тільки еволюцією задуму: не треба забувати про добре відомі поетові причіпки миколаєвської цензури. Стаття обминає природне питання про те, що ж було одправним пунктом „Баллады о Рыцаре, влюбленном в Деву“, як висловився колись сам Пушкин. Безперечно, основний мотив „баллады“ веде нас до відповідних католицьких легенд середньовіччя, що знайшли собі місце хоча б в відомих *Legenda Aurea*, *Dialogus miraculorum* та інш. і мали вже відгуки і в нашому старому письменстві. Нагадаємо, що в деяких списках т. зв. „Великого Зеркала“ є оповідання, як богородиця визволила від диявола войовника, який що-дня виголошував Ave Maria¹⁾.

Р. Маторина (Из творческой истории образов „Грозы“), аналізуючи поправки та зміни рукописних текстів „Грозы“, уважно стежить за творчою історією образів Катерини, Бориса (почати інших). Головний, досить переконувачий висновок статті той, що первісна розробка п'єси „поседшая было по линии быта, была изменена в последующих редакциях и заострилась в сторону мистицизма и внутреннего трагизма личности“ (с. 206).

В статті Л. Поляк (История повести Тургенева „Клара Милич“), де — за браком відповідних матеріялів — „творчої історії“ дуже мало, найцікавіше зривання життєвих прототипів з літературними образами повісті, що до її художнього задуму спричинилася справжня „посмертна закоханість“ магістра зоології Аленіцина в артистку Кадміну. Для характеристики останньої можна було б розшукати ще деякі цікаві деталі в провінційній пресі; наприклад, після її дебюту в Києві один з рецензентів писав: „Г-жа Кадмина — молодая, прекрасная брюнетка с парой кинжалов вместо глаз... О подробностях исполнения... ролей Амперис и Азучены я говорить не стану, скажу только, что я видел перед собой настоящую дочь фараона и настоящую цыганку“²⁾.

А. Цейтлін („Счастливая ошибка“ Гончарова как ранний этюд „Обыкновенной истории“) занадто перебільшує роль названої повісті Гончарова в відношенні до його першого роману. Схожість цих творів не йде далі одного любовного епізоду (це визнає й сам автор, ст. 146 — 147), різниця ж в матеріялі, літературних засобах та ідеологічному змісті така велика, що вважати їх за першу та останню ланки в творчій історії одного художнього задуму — цілком неможливо. В кожному разі, „творчої історії“ тут нема, як погоджується й сам автор на останній сторінці.

В такому ж стані, як А. Цейтлін, опинився і Р. Аванесов (Достоевский в работе над „Двойником“), що на підставі двох редакцій повісті та нотаткових книжок Достоевського силкувався виявити творчу історію „Двойника“, але прийшов до висновків, що друга редакція є таж сама перша „минус известное количество страниц“, що вона не має творчого, органічного характеру, є випадкова, а „исправление Двойника... было механическое, неорганическое, нетворческое“ (с. 189 — 190). Мимохить виникає питання: чи не є останні дві статті, що показують в розглянутому ними матеріялі цілковиту відсутність творчої історії, певним дисонансом до загального напрямку та характеру збірника під

¹⁾ П. Владимиров, Великое Зеркало. М. 1884. Додаток другий, стор. 7.

²⁾ „Киевлянин“, 1878 р. № 106 (7/IX).

назвою „Творческая история“, хоча виконані вони за однаковою з іншими статтями методою та мають в собі чимало цікавих спостережень? „Каждая отдельная статья ответит за себя, как сможет“, слушно зауважує проф. Піксанов у своїй передмові, але за всі статті в цілому, за їх добір відповідає редактор, до якого ми й звертаємо наше питання.

Однак, не дивлячись на деякий зазначений „дисонанс“, в цілому розглянута книжка становить відрядне явище. Ті нові фактичні дані, що є в окремих її статтях, без винятку збудованих на свіжому матеріалі, та науково обгрунтовані, хоч і не широкі, висновки більшості їх є цінний вклад в історію російської літератури XIX століття; але методологічне значіння збірника значно ширше: воно виходить далеко за межі одної тільки літератури — в широке поле загального літературознавства. Можна широко побажати скорішого продовження цього прекрасно задуманого та добре виконаного видання — тим більш, що в розпорядженні редактора є вже чимало готового відповідного матеріалу (с. 4 — 5).

О. Назаревський

Валеріян Поліщук. Пульс епохи (конструктивний динамізм чи войовниче назадництво ДВУ — 1927, Ц. 1 крб. 50 коп.

Книжка є збірником більш менш зв'язних статей (полемичних і критичних), що у більшості були вже друковані чи то в „Авангарді“ чи інших книжках Поліщука. Видавання таких полемичних збірок треба вважати за доцільне так з історичного як також літературного боку, через те, що слідкувати за журналами важко, а широкі кола радянського суспільства видатно зацікавлені у всіх моментах нашої літ. дискусії. Зокрема видати ці статті як деяку цілість із розвитку поглядів письменників на проблеми сучасної укр. літератури дає змогу оцінити інтелектуальний розвиток та ідеологічне загартування авторів-борців із завзятих боїв на позиціях нашої жовтневої літератури. Валеріян Поліщук має свою оригінальну позицію: він так би мовити — поміж лініями фронту, але в позиції так добре окопаній й забліндажованій, що ваплітовські, неокласичні та академічні гранати його не вбили, що найбільш тільки тимчасово не давали йому змоги вийти на арену бою. З другого боку, його „позиція“ хоч зв'язана з позиціями Вуспа — є окремим корпусом, що допомагає Вуспові, але уважно дбає за свою „операційну незалежність“.

Із цього так-би мовити — незалежного становища Поліщуківських озброєних сил витікає також його ідеологічно-теоретична платформа, хоч можливо також, що — на його погляд, ця його позиція є визначена власне — його ідеологічно-теоретичними висновками. Але ми вважаємо, що ідеологічна позиція Поліщука виникає із цієї фактичної позиції „поміж лініями фронту“, що в ній він знайшовся з початку самого розвитку літ-боїв. Ну, що ж — буває так, що людина попадає у міжфронтову смугу...

Рецензована книжка „Пульс епохи“ власне характеризується тою позицією.

В. Поліщук дуже енергично та темпераментно стріляє по ідеалізму П. Тичини та по ухилах М. Хвильового. Не завжди він у тих наступках на висоті полеміка; дуже часто проскакують у ній надто особисті тони, і це зменшує цінність таких статей, як от: „Задьористий гімназист Хвильовий у ролі критика“ „Літавангарду“. Група статей (1 — 5) стор. 16 — 38. Зокрема це треба підкреслити що до П. Тичини.

Більш переконує та частина книжки, де В. Поліщук розправляє з неокласиками і з тими традиціями укр. назадництва, що доволі міцно засіли протягом 1924, 1925 і частинно 1926 р. у деяких наших журналах.

Тут із В. Поліщуком можна погодитися на всіх 100%. Він має рацію коли піддає сумнівом так зв. „європейськість“ та „класичну культурність“ Зерових, Дорошкевичів і т. д. і тим більш в умовах сучасної України.

На цьому мала увага або екскурсія в теорію: „Культурність і європейськість“ поняття цілком умовні. Наші „класичні“ неокласичні культурники могли б бути світилами в процесі розвитку укр. культури постільки, поскільки не було б Жовтня. Жовтень увів деякі корективи у культурний багаж неокласиків і культурних хуторян підлитий означеним надконсервативним та класово дрібнобуржуазним сосом. Цей „сос“ став сьогодні худий, його видатно менше, бо наші маси вирости колосально й вміють уже відділити — де „чудова форма без пролетарського змісту“ і де також „гарна форма з прол. змістом“...

Вертуючи до книжки В. Поліщука — необхідно сказати що його скептицизм і критичність що до культурного прометеїзму Зеров-Дорошкевичів і т. д. аж надто угрунтований, і що більш, темпераментна полеміка проти них, є певна заслуга автора. Тим більш, що це пише людина, якій надзвичайно часто закидувано хвостизм що до революції, людина, про яку писано, що вона „примазується“ до авангарду пролетаріату і т. д.

Цінні матеріали є також у частині книжки проти Донцова, Маланюка і т. д. Це частина „Літературна лінія укр. фашизму“ (стор. 109 — 115). Не таку polemично-теоретичну вартість має та частина збірника, що в ній В. Поліщук виступає в ролі агітатора за верлібр та динамізм. У цій частині, цікаві для масового читача абзаци із історії верлібру. Для професіоналів літератури це невинні популярні вправи, що аналізують окремі процеси, але не подають синтези „проблеми верлібру як продукту українізації суспільних форм сучасності“. Що повстання верлібру звязане з розвитком міст і з боротьбою із літер. рутинізмом або шаблоном, з консервативними формами літпродукції — це факт. Але: пропагувати верлібр за останнє слово сучасного худ.-літер. вислову — на наш погляд — позиція вузька, однобока.

Хай Поліщук найбільш знаменитий наш верлібрист; але чи кинемо ми на нього анатему, коли він піднесе нам цикл таких рев. сонетів, що Зеров навіть на них „підкути“ не посміє? Чи маса читачів зустріла - би менш вороже такі сонети, ніж не цілком досконалий, — далекий від уїтменської та вергарнівської досконалости верлібр Поліщука? Нам здається — зустріла би з радістю!

Через те, надто перегнутий смак чи настрої що до верлібру ми вважаємо за особистий погляд автора, і до цього досить однобокий.

Ще більш „шванкує“ теорія динамізму, але у короткій рецензії не можливо взяти її „за роги“. В цілому книжка „пульс епохи“ цікава, зокрема для познайомлення з темпом росту В. Поліщука як ідеолога, вона жива темпераментом і Валеріянівською зворотливістю. Коли у цьому виявляється „пульс епохи“ — то ми годимося на назву цієї книжки. Коли читачі книжки інакше зрозуміють поняття „пульс епохи“, трошки ширше, то ясно, що ця книжка тільки: один удар пульсу епохи.

15/IV.27.

Волод. Гадзінський

Василь Стефаник. Вибрані твори. Упорядкував Арк. Любченко. Дитяча бібліотека українських письменників за редакцією В. Арнаутова та О. Попова. Державне Видавництво України. 1927 р. стор. 137.

Накладом Державного Видавництва України зібрав і упорядкував тов. Аркадій Любченко 20 маленьких оповідань Василя Стефаника, найвидатнішого тепер письменника Західньої України. Кожне оповідання Василя Стефаника робить враження, немов би чарівний мистець витесував на камінні майстерним долотом найгарніші перли й коронки, які складаються у ніжну, делікатну, а сильну й гранітну суцільність. Тож не дивниця, що Стефаник на своєму ювілейному обході в Львові сказав, що його новелі родяться серед мук творчого болю. Кожна його найменша новелька заставляє його записати цілі жмути пап'єру, поки виринеться один коротенький навіть ескіз. І тому Стефаник, хоча працює на ниві письменства поверх 30 років, відносно випускав дуже мало своїх праць. Тридцять літ праці автора принесли нам невелику скількість його малюнків, але за це яка ж безмежно цінна якість.

Школою у Стефаника було його життя на селі у батька-селянина з Русова, Снятинського повіту. Тут він змалку приглядався злиденному життю селянської бідноти. Від дитинства врізувалися в його уяву образи гіркої долі цих хліборобів, що чорну землю своїм потом зливали. Наука соціалізму, що він її брав у перших починах радикальної партії, економічні студії в гімназії, за які переслідували молодого учня попівсько-панські шкільні власти, навчили його аналізувати класові суперечності й підхоплювати зрічнювання на селі. Гонений з гімназії до гімназії, опинився Стефаник при кінці гімназійних студій разом із Лесьом Мартовичем в Дрогобичі. Мартович мав уже за собою декільки сатиричних оповідань, як „Не-читальник“, коли талант Стефаника скривався ще за його ніжність і несміливість. На університеті розійшлися дороги обох друзів із шкільної лавки. Мартович віддав наукам уві Львові, а Стефаник поїхав на студії до Кракова, щоб підчас ферій видаватися агітації посеред селян Снятинського й Косівського повіту.

У Кракові була тоді у розцвіті ціла плеяда польських письменників і поетів під звісною назвою „Молода Польща“. Сердечним приятелем Стефаника став Пшибишевський, автор „Вігилій“, „Дітей сатани“ й других. Тоді почав вибиватися талан Вл. Оркана, що в своїх творах описував життя селян із під Татрів, автора оповідань про Костку Наперського польського повстанця проти польських панів з часів Хмельниччини, звісний був уже польський поет Тетмаєр, та високо вибивалися поеми Виспянського. Очевидно зокрема запізнався Стефаник з творами Золі, Кнута Гамзуна, а Франка знав він обов'язково, як чинний член тодішньої радикальної партії. Й зразу в 1896 році загомоніло посеред кола близьких знайомих Стефаника, що він покинув агітацію, навіть свої університетські

студії, а взявся до писання творів. І справді він зарився в хаті свого батька, а переважно перебував в горах Карпатах, де в містечку Кутах над рвучим Черемошем переливав у крицеві форми свої початкові праці. Його перша збірка, „Синя книжечка“ викликала потрясаюче вражіння. Кожний почув велетня пера, який зразу став на рівні з найбільшими українськими письменниками, а імпресіонізм, як видимий знак впливу Пшибишевського, дав йому відмінну рису, якої не було ані у Франка, ані у Мирного, ані Федьковича. Так у „Синій книжечці“, як і в виданій Держвидавком України теперішній збірці під редакцією Любченка, бачимо, як в зеркалі, в найдрібніших нисансах всі протилежності галицького села. Читаючи „Катрусю“ перед очима бачиш маленькі жовтою глиною обліплені хатки сільського бідняка, відчуваєш його гострий біль, що немає за що лікувати свою любов дочку, розумієш прокльони його „Камяної душі“ на свою долю, й віриш що свій „нізельний палець віддав би він за здоров'я Катрусі“. Або „Кленові листки“, в яких закам'янілий Іван „лупить до одвірка головою“, та тяжко плаче коли бачить що не може рятувати та доглядати хору свою жінку, а мусить бігти на роботу й тому приказує дітям, щоб мамі дали свічку в руки й засвітили, як би вона умирала. „Глибінь горя й безоглядна гострота..“

„Мамин синок“ це вже образець більш зажиточного газди, що може своєму Михайликові дати й яблуко й білу булку й грати з ним, а мати має час і вимити чисто свого сина й сорочечку дати й поясок, щоби „всі дивилися й казали, який Андрійко красивий“. В оповіданні „Суд“ змальовує Стефаник криваву бійку бідних і багатців як вислід накипаної злости злидарів проти багачьких синів, яких і на весіллі садовлять на першому місці. Оповідання „Май“ з'ясовує покірне дождання „мільйонів мужиків“, що уміють довго й терпеливо стояти, чекати, коли пан-поміщик є в „Канцелярії“ або проходитьесь по біленьких, чистеньких стежках панського городу. У красках Стефаника виходять мужики в їх старих хатах, „з бабою, волами, з коровою з моргами поля, або й ці що „жебраками плодяться“ „без худібки й без нивки“. Життя в містах Стефаник не береться писати. Не знайдеться у його ані одного образка з робітничої праці, хоча в його околицях є саліні й копальні нафти в Печеніжині, та живуть залізничники. Неслідний у його зв'язок між робітниками й селянами так, як це маємо у Франка „Борислав сміється“ чи других новел.

Сільські типи Стефаника хоча биті горем, придавлені тяжким камінням недолі все ж таки прагнуть з'єднатися збірно, колективно битися з нуждою й горем. І в „Давнині“ дід Митро, баба Митриха й Базько мають заслугу перед селом; бо від них походить зачаток читальні, збірних сходин у селі; в його хаті почалися читати спільно книжки, що правда „божі листи“ та „Луці заливайки“ але всеж такі книжки й зібрали в перші збірні наради. Патріотів з міста викпиває Стефаник в одному тільки образцеві „Такий панок“. Цей панок лупив селян за час своєї служби, а коли пішов на пенсію на старості літ, рішився бути із „народолупця“ — „народолубцем“.

Велика шкода, що Аркадій Любченко не зазначив у „вибраних творах“ дат, з якого року й часу походять поодинокі Стефаникові оповідання. Брак дат не дозволяє орієнтуватися в історії Стефаникової творчості. А в збірці вміщені оповідання й з перших часів з 1897 року й двадцять років пізніше, наприклад, надзвичайно сильний ескіз з імперіялістичної війни „Дитяча пригода“ або „Марія“ й ще раніш наприклад „Дід Гриць“. Вся збірка складена є дуже влучно. У ній відбивається в цилій силі вага Стефаника цього співа „чорної жури“ що листів з „сивавим немилосерднім оком“, співака „мужицьких сердець“, що тріскають з болю, як оця синя баня“ та поета безмежних ланів та моря сонця.“ Із цілої збірки б'є яскравішими фарбами вся могутність слова нашого „сина землі“, Читати її будуть не тільки діти, але й дорослі.

Я. Вітик

А. Головка. Бу р'ян. Повість. Дер. Вид. Укр. 1927 р. 354 ст. Ціна 1 крб. 50 коп. Потяг до великої повістарської форми, що прийшла на зміну шкіцу, етюда, новели, дав у російській літературі кілька видатних творів Гладкова, Либедінського, Федіна й ін. У нас цей потяг також цілком виразно позначився, але ми маємо ще небагато. „Тюнгуй“, „Американці“ Досвітнього, „Реванш“ Панча, „За плугом“ Чередиченко — оце, здається, й усе. Тим помітнішою є поява великої повісті А. Головка „Бур'ян“.

Автор добре знайомий читачам своєю збіркою. „Можу“ 1926 р., де цілком визначився круг його літературних інтересів. Село в боротьбі з німцями, гайдамаками, білими („Пилипко“, „Червона хустина“, „Червоний роман“), часи голоду на селі („Дівчинка з шляху“, „Можу“, наймитство („Товариші“, „Пасинки степу“) та ще культурні паростки, що виростають з бідарських шарів селянства („Зелені серцем“) — тут скрізь майже село.

Не покидаючи сільського ґрунту і в новій повісті, Головка розкриває тут нову сторінку сільської пореволюційної дійсності — мирну, так-би мовити, внутрішню боротьбу, що затихнувши підчас військового комунізму, з новою силою розгортається, коли запановує НЕП. Ясна річ, це боротьба не одверта, а замаскована. Куркульська частина села мусила всіх заходів вжити, мусила скористати зі всіх потайних пружин для свого відродження, а НЕП, взявши курс на економічно-міцного селянина — середняка, давав можливість часто й глитаєві застосовувати себе до цієї категорії й таким чином роз'язував йому руки. По глухих закутках республіки куркулі перетягають на свій бік всю місцеву владу, розкладаючи й деморалізуючи її. Поширюється „димовщина“. Ми добре знайомі з нею з голосних судових процесів Миколаївського, Першотравенського та ін.

Картину саме такої „димовщини“ дає Головка в „Бур'яні“ в надзвичайно яскравих фарбах. Це чи не перша спроба в нашій літературі показати цю болячку на державному тілі з такою повнотою. Щось подібне, але в невеличкому масштабі можна найти хиба в Панча „Там де верби над ставом“.

Сюжет повісти такий: Колишній червоний партизан, потім червоноармієць і політком Давид Мотузка повертається в рідне село. Тут він застає картину повного свавілля й злочинів місцевої влади, що нагадують гірші часи дореволюційного ладу. Товариш Давида за партизанщини Матюха, ставши головою сільради й партійним, зовсім переродився. Він поріднився з куркулем Огірем і став центром темної організації, куди ввійшли куркуль Гнида, Голова КНС, начміліці Сахновський, Секретар Райпаркому, міліціонери й ін. Компанія організувала крадіжку коней у селян, відібрала млин від КНС, провадила шахрайські операції в кооперативі, ліячила, гвалтувала жінок і жорстоко розправлялась з кожним, хто наслідювався піднести голос проти всіх цих бридот. Куркулі володіли землею, як і раніш (бо землевпорядкування злочинно відтягалось) й хвалили „совіцьку владу“, хати-читальні не було, школа стояла зруйнована, а затуркане село мовчало, гадаючи, що така вся влада. Прибувши на село, Давид зразу починає боротьбу. Круг нього скупчується ґурток активних незаможників і наймитів — дівчина Зінька, Яким, Тихін, Гордій, Ілько. Давид прилюдно виступає проти Матюхи, пише кореспонденцію до „Голосу праці“. Відчувши небезпеку, особливо коли до рук Давида потрапляє лист конюкара Кушніренка з тюрми, що компромітує декого, згряя вирішила знищити Давида. Складаються плани. Давида хотять посварити з його приятелем Тихоном на ґрунті ревнуців, щоб потім скласти на цього вину, вбивши Давида. Але цей план не здійснився. Тоді вирішено симулювати пограбування кооперативу; підкинути крам Давидові і його товаришам й заарештувати всіх. Зінька та Ілько попередили Давида про небезпеку, проте його заарештовують. Сидячи в льоху, він зазнає нелюдських катувань. Далі виступає Зінька, що виявляла надзвичайний героїзм. Коли Давида виводять вночі в шельги для розстрілу, вона з хлопцями поспішає на допомогу і хоч трохи спізнюється, проте врятовує життя Давидові, а потім приводить загін ДПУ, що має ліквідувати злочинну діяльність хижаків і виполоти цей шкідливий „бур'ян“.

В повісті поруч з розгортанням основної дії дається місце й побутові. Тут і праця жінок (прядка з відповідною виробничою термінологією), і порожні розваги, не зачепленої ще культурним процесом молоді („поляпас“), і ворожбитство, і просторі картини гостювання з п'яними розмовами, з розказуванням снів, і життя в'язниці з її звичаями то-що. Все це нагадує детальні описи ще Нечуя Левицького, а загальна ситуація боротьби двох сил на селі, ба навіть скремі сцени й вирази дозволяють провести паралель з повістю Грінченка „Під тихими вербами“ (нарада куркулів, план посварити Зінька з Грицьком, метод боротьби — „по мордаці“, у Головка — „у морду“).

Повість треба визнати в цілому розтягнутою від переваги статичних мотивів над динамічними. Сюди належать:

а) зайва описова деталізація й обтяженість сюжету елементами, що безпосередньо з ним не зв'язані, напр. розтягнутий опис тюрми, пришитий до повісти білими нитками;

б) тематична тавтологія, коли автор без потреби нагромаджує однорідний матеріал (знайомство з злочинцями Матюхи), або розгортає синонімічні мотиви, напр., в плані теперішнього й минулого; прийом дуже характерний для збірки „Можу“;

в) безперестанні спогади героїв за всяких обставин; майже всі вони з будь-якого приводу і без приводу поринають у своє минуле. Ці спогади не мають експлікативної функції, нічого не пояснюють в теперішньому. Іноді в них вставлено ще нові спогади, вже в третьому часовому плані. Крім фрагментарного знайомства лірично зафарбленого з біографією героя, ці вставки нічого не дають.

Є й зовсім зайві місця; це — другий план вбивства Давида (Данька), що потім за нього не згадується зовсім.

Натомість, деякі місця повісти не досить освітлено або й зовсім випущено важливі реалістичні подробиці, напр., куди дівся Ілько після катування, яка доля Кушна-

ренкового листа, що таку важливу ролю відіграє в повісті, куди поділи раненого Давида й ін. В плані реалістичного розгортання сюжету ці моменти сприймаються, як недогляди автора або невмотивовані пропуски.

Повість не доведено до очікуваного кінця. Ми прощаємось з Давидом тоді, коли він лежить в шелогах застрелений і тільки пізніше довідуємось з короткого листа Зіньки, що Давид не вмер і що вона довела до кінця його справу. Але цю диспропорцію сюжетних компонентів можна пояснити й виправдати цілком слушним бажанням автора запобігти шаблонового мелодраматичного кінця, коли б він став детально описувати покарання злочинців і свята переможців.

В другій половині повісті автор помітно починає користатись прийомом штучного сюжетного ускладнення з пануванням випадку. Таких фактів можна назвати кілька:

а) Данюша Огиренко губить Кушніренкового листа, а цей лист випадково потрапляє до наймита Ілька;

б) Зінька, Матюшина наймичка, випадково підслухає про змову й повідомляє про це Давида;

в) Давід тікає вночі, але його все ж таки впіймали (бо коли б він утік, то тут мусила б скінчитися повість, а до кінця ще далеко);

г) Зіньку спіймали коло льоху в той час, коли вона передавала Давидові план нападу й прислухалася до його „глухого замогильного“ голосу;

д) коли начміліші готуються вчинити насильство над Зінькою, у вікно хтось кидає камінь; замішання й Зінька утікає; цей факт врятовує Давида від неминучої смерті;

е) нарешті, Зінька, хоч і спізнється, але лише настільки, щоб Давида тільки поранено, а не забито.

Тут скрізь панує випадок. Цими моментами тематичними повість Головка межує з прийомом авантюрного жанру. Створюючи драматичну напруженість по лінії цих сюжетних ускладнень, автор очевидно роз'язував проблему сюжетності, що є тепер такою актуальною.

З характерами пошастило авторові більше, ніж у першій книжці. Це вже не бліді тіні людей, а живі. Таким є Давид, твердий, послідовно-чесний в житті особистому й громадському, переконаний. Що - правда, було б краще, коли б він не вигукував своїм мучителям підчас найтяжчих катувань „падлюки“, бо й герої мають слабості. Принадним духовно образом є постать наймички Зіньки, що виявляє справжній героїзм, рятуючи того, кого вона кохала, й ладна була навіть піти на саможертву, на моральну смерть для нього під брудними ласками начміліші. Вона й справу Давида доводить до кінця. Що до Матюхи, то його намальовано в перебільшено-вдрозливих тонах, що нагадують якусь жакливу потвору. Автор не шкодує для нього фарб. Крім того, невідомо, що спричинилося до його морального переродження (отут здались би й спогади). Вже зовнішній портрет його є утрирований.

„В двері у валився“ (97). Спершися обома руками на стіл, а голову втягши в плечі, грізно очима в'явся в толпу. Стало тихо, як в усі“ (101). „Матюха сатанів. Скривавлене обличчя хлопцеве й з очей страх — будили в ньому гостре чуття звірнячої ярости й хмільної насолоди. Од того заюшеного обличчя, од відчуття своєї необмеженої сили й влади над ними ніздрі роздувалися в нього й, здавалося, ловили пожадно пах теплої крові (ст. 265)“. Такими ж рисами зображено Сахновського і Тягнирядна. Остався нез'ясованим до кінця образ Марії.

Окрасою повісті є пейзаж, як і в „Можу“. Він завжди оживлений, часто увособлений. „Ночі осінні телілись сірими ранками“, (35) „Вийшли тіні на взлісся, як табун чорних волів“ (46) „Верби шуміли хором жіночим тужливим“ (17). Пейзаж гармоніє з життям і з настроями героїв. Іноді він виконує до того ще й ролю затримання дії (ст. 266).

В порівнянні з першою книжкою язык повісті стилістично став простіший. Ми не найдемо тут імажністичних образів „Можу“ на зразок: „Крик життя синяки понабивав на моєму мозкові“ (51 ст.), або „поклав задумано погляд, як преспап'є, важкий“. Сфера, з якої автор бере свої засоби образowości, звузилася до селянського оточення: „В небі мов пшона хто курчатам насипав“ (58) „Цілий табун вітряків прилетів звідкилясь і спустився отут“ (143) „Марія здвигнула коромислами брів“ (181) „Зіниці стали великі, які дві чорні пасльониці“. Епітети у Головка невишукані, здебільшого, апріорні: „жита буйнозелені“ „зоряні ночі“, „зелена ліщина“, „буйний степ“, „пекуча сльоза“, „глибоке прозоре небо“.

Головка добре знає селянську мову й уміє нею користатись. Такі вирази, як „одбатов шматуряку хліба і ну його вминати“, „торкнув гніду — підтюпачили“, „хряпнув хвірткою“, „буржуячка“ і т. д. надають певного колориту селянській тематичі Головка, так само як жаргонові злодійські слівця: „шльопнути“, „уркаган“, „жлоба“, „кіношка“

й ін. також викликають відповідні уявлення. Цілком даремно засмічує Головка свою мову чималою кількістю русизмів: „вронив“, „шустрий“, „возжася“ „вроки“, „кутюрма“, „товпа“, „грузний“ і просто непорозумінь: „шумовиння“ зам. галас, „хлипає повітря“ зам. хапав. Інша річ, коли русизми вводяться в мову селян: „що за народ такий без поняття“ (65). „Ціле заведення одкривається“, „Вдивлення“, „це безобразія“. Помірковане офарблення селян. мови такими словами цілком доцільне, тоді як надмірне користання русизмами напр., у Винниченка з тією ж метою справляє неприємне враження.

На жаль, Головка не може відмовитись від деяких укоханих слів і мовних трафаретів, що ними рясніють сторінки повісти: „В далині у вибалку руде село (9), „стовпи в далині“ (10), „В далині маячили хутори (10) і ще багато разів (11, 160, 249, 254, 299, 335, 354), „на сонячних гонах“, „на зоряних гонах“, „на далеких гонах“, „степові гони“; без кінця повторюються слова „хлюпнулись“ і „хвильний“.

Подекуди читання гальмується недодержанням ритму через несподіваний перехід на однокатові фонетичні речення: „Заговорив повагом, | мов сірими в плузі | з двору | світанком | орати | виждив“. „Щось гомоніли з рижим міліціонером, || що сидів | у шинелі || на лаві | од столу“ (259).

Неприємно вражають докучливі звукові повтори і збіги приголосних без будь-якої символічної ролі: „Ой, що ж це й йй дома буде“ (159), „Хоч би ж он шпульку змотав“ (161), „Гордій іще казав, що чули й учора і вночі“ (321), „Приймак до дочки вдови Векли“ (241), „А в далині, через долину далеко-далеко“ (297).

В збірникові „Можу“ у Головка були певні імпресіоністичні графічні засоби згідно з харак. стилю:

- а) два шрифти для переходу з теперішнього в минуле, або з дійсності в світ мрій,
- б) крапки перед і після фрази, як ознака логічної розірваності думки й викладу,
- в) крапки й зірочки для розчленування оповідань на частини,
- г) дужки, щоб давати в них коментарії й ліричні вигуки ніби від себе.

В „Бур'яні“ графіка стає соліднішою. Повість поділяється на розділи. Дужки зустрічаються рідко. Лишається ще дрібний шрифт для екскурсів у минуле.

Повість Головка в цілому є кроком у бік реалістичної манери й відхід від імпресіоністичного стилю першої збірки, що позначилася також то симеолізмом (Червоний роман) то сентиментально-ідилічним офарбленням (Пасинки степу).

Зміцнення реалістичної трактовки теми, згущення сюжетної динаміки, яскравіше окреслення дієвих осіб, гарний пейзаж, оце ті плюси нової повісти Головка, що зроблять її помітним явищем в сучасній українській літературі й забезпечать їй успіх.

Приємне враження справляє обкладинка своєю художньою простотою й майстерним вправленням емблеми нищення бур'янів (сапа).

I. Ізотов

Антін Павлюк. Осінні вири. Поезії. Книжка друга (1922—1926). Прага. 1926. В-во Обрій—Sirius“. „Жовтневе коло“. Стор. 66 іл. 16. Ціни не позначено.

Ця невеличка книжка містить у собі 292 ліричні поезії, яким, на жаль, не додано оглаву, що утрудняє орієнтацію в їхній масі. Поезії об'єднано спільним емоціональним тоном, символізованим назвою книжки і спільною темою: „Я та всесвіт“. Отже книжка А. Павлюка дуже індивідуалістична, навіть егоцентрична, вона малює такий поетичний світ, де в центрі космосу поетове „я“. Яскравої поетичної індивідуальності А. Павлюк проте не виявляє, і всі його поезії більш-менш подібні одна до одної. Всі вони холодні, трохи реторичні і сумні—супокійним інтелектуальним сумом. Останній „ІІ к і ц“ дуже характерний:

і серце в біль... і слово в біль хилю.
Сніг білих мертвих снів... а тут весна безкраями,
і малим атомом життя Антін Павлюк.

Стиль Павлюкової поезії ще цілком ідеалістичний. Він становить якусь своєрідну відміну в циклі ідеалістичних стилів, поєднуючи в собі елементи досимволістичного примітивного ідеалізму з досягненнями новітньої імпресіоністичної техніки—вже посимволістичними. Перші (елементи) виступають іноді надто гостро і тоді маємо рядки подібні до цих:

Душа—напружена у край струна
ось-ось порветься, зарідає.

(33 ст. писано 1922 р.)

Вірші, помічені 1922 - м та 1923 - м роком, аналогічних прикладів дають чимало. Стилеві А. Павлюка не можна відмовити деякої динамічності. А. Павлюк може навіть виляяти

багно гнилих смердючих дір,
підголосків і міщанських канарейок.
Непу, чи підлиз, чи спекулянтів,
неньки Шаповалів і Петлюр.

(47 ст.)

Його лайка має соціальні причини і соціальне походження, хоч і плутане:

Як кола осикового б'ють
у могилу вашу —
зрозуміють внуки
цю мою болючу і горбату путь.
Зрозуміють що робив,
горів чим
„анархіст“ і „сотник УНР“.

(ib.)

Характерна для А. Павлюка п'єса „Прощання (47 — 48 ст.), де він виявляє в одвертій формі свій поетичний світогляд. Він посилає „к чортам! В нічне проваляя!“ критиків - батьків, саркастично всміхається з того, що про нього

напише Филипович: —
„сменовех цей
підлизується просто...
ну та й все“.

З приводу автохарактеристики — „глиняний такий“ формулює блискучу пораду

Вогню на глину!
ось і вся „банальність“....

Згадує науку війни:

Війна не вчила жартів...
На смерть: — все просто, ясно і суворо
відповідальність правдою жорстока...!

І призириливо перерахувавши формалістично - професійні терміни:

Все тут „верлібр“...
„тонічний“, „метром“, ... „дольнік“...
„захована строфа!“ „гвалтована рима“,

розпачливо скрикує —

Чуже, що син життям гвалтованим
гвалтованою долею,
кричить ось нині
не в класичнім Римі!

Поезій, де так одверто виявляється соціальна суть поетичного болю А. Павлюка, замало. Поет рідко коли зраджує властивий йому холод очей, від якого він іноді все ж відмовляється з запалом та без особливого успіху:

Ніколи не казав: „до краю“
не зраджу холоду очей...
Одна! Життя й борні бажаю
одно: — любов горить, пече.

(48 ст.)

Ці рядки не переконують, бо перед ними був зовсім інший „Уривок“:

День по дневі в чорнее намисто...
будуть там разки їм чи роки...
Рушієм не був ти, анархісте,—
— : половинчастий такий...

(41 ст.)

А. Павлюк зацікавлює своїми стилізованими і символізованими натяками. Він уміє освіжити образ:

Озера: — очі зраджених коханок.

(ib.)

А звичайно подає нам думки — натяки, як у такій поезії:

Передодні

Неспокій довгих передоднів...
Гарячка... метушня чекань.
І враз,— розкрилася сьогодні
землі остання грань.
І враз... холодная пожежа,
що тільки біль... що серце — зло...
де в обрій замкне безмежжа
полями смертними лягло.

(48 ст.)

Тоб-то абстрактно, безобразово.

Автора „Осінніх вирів“ захоплюють два моменти в житті, і перший то є напружене чекання — конання, як у наведеному зразкові.

Другий же буде напружений порив, як у „Меті“, де надхненно висловлено „напружений... упертий порив“, спрямований до того, щоб

Порвати жили, весла, хвилі, пута!
Перебороти все і в сіх, та досягнути...

(33 ст.)

Відчуваючи таке напруження, мимоволі запитуєш поета - анархіста словами Сосюри:

Скажи чому ти не червоний?!
Кому, кому твої вогні?

.....
А вітер відповідь:

Нікому!

А вітер відповідь:

На всіх!

(„Махно“)

Шлях дальшого стилістичного розвитку А. Павлюкові лежить тепер у напрямку на імпресіонізм, на гострі півреалістичні, півабстрактні зломи натяків. Поезії 26-го року наше твердження ілюструють показовими спробами. Це хоча б:

З Верленом, з По тужив і пив...
і снів з Бодлером, щоб забути!
а з мільйонами я жив
і з ними — спільна путь!

(35 ст.)

М. Доленго

Ромен Ролан. 14-е липня. Народне дійство на 3 акти. Переклав із французької мови С. Буда. Редакція та передмова С. Савченка. Універсальна бібліотека № 24. Державне Видавництво України. 1927. ст. 160, ціна 80 коп.

Історичні п'єси Р. Ролана належать до тої часті драматичної літератури, яка стоїть на межі між справжнім театром і „драмою для читання“, і це не тим, що в них мало

дії, — зовнішньої дії саме в „14-ім липня“ скільки хочете, а тим, що дія ця не має драматичного характеру: в ній нема ні зав'язки ні розв'язки, ні кульмінаційного пункту, і, що ще важливіше, нема діалектичного розвитку: окремі моменти дії не випливають з попередніх, а зміст їх цілком залежить від тих зовнішніх історичних подій, про які мова в п'єсі. Що до „14-липня“, то в цій п'єсі крім зазначених дефектів (дефектів з театральної точки зору, певна річ), є ще й інші. Бажаючи створити масову дію з участю юрби, автор мусів вивести на сцену велике число дієвих осіб, через що дія — в розмірно невеликім творі — дробиться між багатьма учасниками, з'являється чимало епізодичних постатей, а головні „герої“ п'єси мало схарактеризовані і, що найважливіше, одірвані від дії, яка розвивається сама від себе: „герої“ беруть участь в дії, але не створюють її. В таких умовах авторові довелося, цього разу, відмовитись від свого звиклого драматичного засобу, з великим успіхом застосованого хоч в „Дантоні“, — від психологічного поглиблення й угрунтування політичних конфліктів між дієвими особами. В „Дантоні“, наприклад, психологічне протиставлення Дантона й Каміля Демулена — Робесп'єрові й Сен-Жюстові оживлює цілу п'єсу й творить видимість драматичної дії, в „14-му Липні“ цього нема: ворожі сторони (паризький нарід і захисники Бастилії) хоч і з'явлені на сцені, але не протиставлені одні одним. Захисники Бастилії з'явлені як люди з нікчемною енергією, хиткі і не здатні на серйозний опір; таке їх обрисовування відповідає історичній правді, але позбавляє їх всякого драматичного інтересу. Є, правда, боязка спроба оживити п'єсу за допомогою епізодичного персонажа — артистки Конта, роялістки й коханки маркіза Вентиміля, одного із захисників Бастилії, яка в рішучий момент переходить на сторону народу й робить замахи на життя свого улюбленого; але весь цей мелодраматичний епізод так мало зв'язаний з основною дією, що, читаючи, якось навіть не хочеться його помічати. Загалом, акторові в „14-те липня“ нема де розійтися в межах своєї надзвичайно нескладної ролі; і це значить, що п'єса не театральна, не сценична, що це — не історична драма, а тільки драматизована історія. Досить сказати, що ексцизійна частина твору, що вводить читача в політичну ситуацію перед здобуттям Бастилії, займає весь 1-й акт, який становить майже половину всієї п'єси. Для читача це може й добре, а глядач навряд чи витримає.

Можна було б заперечити, що загальний революційний настрій, добре виявлений в 14-ім Липні, і відповідний до нього швидкий темп дії, зміна мальовничих сцен, піднесений тон мови і т. інш. можуть надолужити зазначені вище драматичні дефекти. Це до певної міри, справедливо; але треба мати на увазі от що: „14-те Липня“ без сумніву, — п'єса цілком революційна і навіть у великій мірі, агітаційна (пор. останній монолог Гоша), але назвати її соціальною п'єсою ніяк не можна. Дієві особи зв'язані із з'явленою в п'єсі політичною подією — здобуттям Бастилії — своєю участю в останній, своїми політичними переконаннями, цілою своєю ідеологією, але тільки ідеологією, а не реальними життєвими інтересами. Візьмімо для прикладу, одного з „героїв“, — скептика й резонера Гілена, що зовсім не вірить в успіх революції, переконання його в теорії надто еґоїстичні, але в рішучий момент він є завжди в перших лавах повстання. Автор пояснює його поведінку чимось більшим, ніж стихійна поривна сила народнього руху: колективною волею народу, яка кінець-кінцем годиться з вимогами „світової справедливості“. Для класової свідомості й класової солідарності тут, очевидно, не залишається місця: причиновий зв'язок між господарською структурою суспільства та його політичними вимогами для Р. Ролана так само неясний, як і для самих діячів Французької революції. Як останні, Р. Ролан хоче пояснити всю революцію за допомогою таких абстрактних понять як „справедливість“, „людство“, „розум“, не розкриваючи їх конкретної соціально-економічної бази. Звідси — ідеалізація „народніх проводирів“ (в даному випадкові, Каміля Демулена, Гоша, Марата), — ідеалізація неминуча, раз гадаємо, що вони діють в ім'я абсолютної справедливості; звідси і дуже недостатне і бліде обрисовування протилежного табору роялістів; які, на думку автора, були розбиті, головно, тому, що зневірилися в ідеї абсолютизму. („Ми давно вже не віримо більш у короля“, ст. 133), що до речі, навіть з історичною правдою мало годиться (на ділі, роялістам бракувало розуміння подій й організованості, а зовсім не твердості переконань). Звідси нарешті основна хіба Р. Ролана, як історичного драматурга, — чисто ідеалістичне розуміння історії, як „боротьби ідей“. Р. Ролан глибоко співчуває гнобленим класам, але не бачить справжньої суті й причини цієї експлуатації, і тому в соціальному аналізі описуваних подій він не багато відійшов вперед від такого старого романтика, як Віктор Гюґо („Дев'яносто третій рік“). Р. Ролан серйозно увевнений, що для здійснення світової справедливості досить „знов узятися до справи, що перервалася року 1794-го, і довести її до кінця: ось наш ідеал“ (передмова автора, ст. 14), — ідеал перестарілий навіть для 1898 — 1902 років, коли писані революційні п'єси Р. Ролана ідеал цей показує дуже неглибоке розуміння соціальної історії 19 сторіччя. Ось чому революційні п'єси Р. Ролана мають не соціальний, а виключно політичний характер.

Це не значить, певна річ, що їх не треба перекладати й читати. Не спромігнись піднятися сам над ідеологією описуваної епохи, Р. Ролан тим виразніше й живіше малює читачеві цю ідеологію; і коли його історичні п'єси з вищезазначених міркувань малопридатні для сцени (хіба тільки для ювілейних, а також „освітніх“ спектаклів), то вони багато дають масовому читачеві для зрозуміння тих обставин і того суспільного настрою, в яких відбувалися революційні події минулого; з цього погляду вони дуже корисні для молоді. Роланові вдалося знайти середню (і єдино придатну для масового читача) путь між докладною історичною стилізацією Проспера Меріме („Жакерія“) і безоглядкою модернізацією історичного сюжету (як наприклад у Б. Шоу в „Святий Йоганні“); правда подібнується і в „14-ім Липні“ такі місця, які виявляють собою думки і вподобання тільки самого автора і в даній обставі звучать, як анахронізм (наприклад, тиради Гоша на ст. 100 і 101), але їх загалом небагато. А втім про позитивні сторони Р. Ролана, як письменника, багато говорити не будемо; про них цілком толково й об'єктивно сказано у вступній статті С. Савченка (стр. 5—10), якому читач винен також за короткі, але цілком достатні пояснення до тексту п'єси. Що до перекладу, то його справедливо можна назвати бездоганим; надаремне тільки перекладач вважав, що треба зм'якшити де не де найгостріші вирази паризької вулиці, не наводячи їх навіть у примітках (пор. наприклад стр. 21 і прим. 8.). Правда, що класична в своїй ясності мова драматичних творів Р. Ролана не дуже трудна для перекладу; але в наші часи перекладницької халтури всякий просто правильний переклад є вже певне досягнення. Зовнішня сторона видання задовольняє.

В. Державин

Бенуа П. Прокажений король. Роман. Перевод с французского Гатова А. Б. Издательство „Космос“. Харьков 1927, стр. 213, ц. 1—10.

Пер Бенуа це — безперечно — один з найбільше популярних письменників сучасної Франції і то не тільки в колах французьких читачів, а й далеко поза межами Франції. Популярний він в СРСР, а з російських видань, що в галузі перекладної белетристики завжди випережують запізнілу перекладну книжку українську, і на Україні.

Та проте наша українська літературна критика, неорганізований стан якої став уже „притчею во язицех“, поруч із тими іншими літературними явищами, які варто розглянути, щоб критично поставитися до них — проминула мало не без уваги й творчість П'єра Бенуа, книжки якого, з легкої руки „Всемирной Литератури“, „Мысли“, а оце й „Космоса“ стали одною з найбільше „обігових“ одиниць наших бібліотек, обертаячися в читальницькій масі, як то свідчать бібліотекарі, подібно до творів Зощенка, Остапа Вишні та „Мошей“ Калиннікова.

Що правда, року 1925 професор О. І. Білецький, розпочавши в „Червоному Шляхові“ друк своїх цікавих нарисів „Сучасне красне письменство Заходу“, що побачили згодом світ і видані року 1925 окремою книжкою Держвидавом України, озвався в першому з тих нарисів і з приводу творчості Бенуа. Та на жаль наша критика, наше читальництво, якое то проминули, без уваги лишивши критику творчості Бенуа, цікаво викладену проф. О. І. Білецьким. Здругого ж боку критика ця, вийшовши з-під пера автора кілька років тому, вже подекуди застаріла й не може слугувати за вичерпний критерій судити тепер творчість Бенуа, особливо останнього періоду.

Проф. О. І. Білецький, в нарисі своєму „До й після“, аналізуючи стан західної літератури, залишає розгляд писань Бенуа саме наприкінці, коли приходиться він до висновку, що в новій Європі „розгортається довоєнне ще прагнення до екзотики, архаїки, таємничості“, що й пояснюється тим, що „середній читач“, який „жерує зараз... літературною продукцією“, маючи „невизначні“ літературні вимоги, потребує, „найперше цікавого читання“ і „вимагає казки, фабули“, що й спричиняється розвиткові „авантурно-цікавої белетристики“.

Не можна не погодитися з правдивістю такої оцінки європейського, післявоєнного літературного ринку першого періоду. Подібною ж в основному думки дотримуються й інші критики, додержуються її — і це дуже характерно — й українські нерадянські видавництва. Так Львівський „Літературно-Науковий Вісник“ Дмитра Донцова друкує р. 1923 переклад роману Бенуа „Шлях велетнів“, написаний на теми національної боротьби, а потім видає цей переклад і окремою книжкою.

Але чи не найпоказнішим є те, що таке чисто комерційне українське видавництво, як „Українська Накладня“ (кол. Орештайна) у Берліні в своєму „Каталозі“ року 1922, устами складача його (що підписався Василь В... і в якому підписові пізнаємо ми руку відомого Василя Сімовича Верниволі) пояснює причину розпочатого цим видавництвом видання „Бібліотеки кримінальних романів“ тим, що „редакція цієї серії виходила все

з того становища, що коли є публіка, що хоче читати (розстрілка наша С. К.) кримінальні романи, то повинна читати тільки такі, що мають якусь літературну вартість, а далі — що переклади цих повістей мусять бути що до мови бездоганні“. Отже бачимо, що й українське комерційне видавництво орієнтується в своїх планах на той таки, авантурно-цікавий „роман“.

Вертаємося ми одначе до розгляду критики проф. Білецького.

Так от проф. Білецький визнає, що Бенуа „має хист цікаво оповідати“, що „все ж таки... романи його література, а не макулатура типу Тарзанів“.

З другого ж боку критик визнає одначе безперечно неприциповість Бенуа, якому, мовляв „байдуже, про що оповідати“, якого „герої... можуть бути цілком банальні, треба тільки, щоб зразу сподобалися вони читачеві“.

Проте, закінчує О. Білецький розгляд творчости Бенуа, спиняючися докладно на новому (як на той час) романі „Мадмуазель де ля Ферте“, („Девственница“ в російському перекладі), який вартий, на думку критика, уваги не лише через те, що автор одмовився тут од набридлої декому екзотики та вишуканого сюжету, а й тим, що, бач, ставши на цей шлях та розпочавши свій твір іроничним вступом, що викриває „економічні причини“ основних подій роману, П. Бенуа „свідомо чи несвідомо... написав мало не марксівського романа“, і тим самим на думку критика „дуже злісно насміявся над тою-ж самою буржуазією, що раділа, відшукавши собі в особі П. Бенуа високо-кваліфікованого байкаря для чухання перед сном п'яток“.

Переходимо тепер і до самого роману „Прокаженный Король“.

Провінціальний французький учитель зустрічає десь на Рів'єрі свого шкільного товариша, який заходжується оповідати свої пригоди, починаючи з оповідання про упадання перед донькою ліонського шовкового фабриканта, описуючи непримиреність та вигадливість свого майбутнього тестя і кінчає описом примусової мандрівки своєї до Ост-Індії, як державного охоронця індо-хіньських древностей. Перебуваючи на цій почесній посаді, герой-оповідач знайомиться з вибагливою мандрівницею американкою, а згодом ще з тубільною танцюристкою, що, як виявляється згодом, є його ж таки давньою шкільною товаришкою і, водночас, індійською принцесою Маніпур, наслідницею трону пригніченої Англією держави Альомпра.

Далі охоронець індо-хіньських древностей допомагає цій принцесі переховувати і переправляти військові припаси, потрібні індусам-повстанцям в боротьбі проти Англіїців.

Закінчується роман поразкою невдалого індуського повстання принцеси та її прихильників та одруженням охоронця древностей з мандрівною американкою, а слухача оповідання — учителя з тою ж таки індуською принцесою, що, після погромленого повстання заходила торгувати східними речами під фірмою „Прокаженного Короля“, — статуї, що була в Індо-Хіні свідком її побачень з охоронцем древностей.

Як бачимо, П. Бенуа не довго вдержався на отих позиціях висміювання буржуазії, пишучи марксівські романи.

Дуже й дуже швидко повернувся він знову до вигаданої фабули, до екзотики, до задоволення потреб „середнього читача“, що потребує „цікавого читання“.

І коли в попередніх своїх романах визначався його „хист цікаво оповідати“ то в „Прокаженном Короле“ читач частенько таки позіхає, перечитуючи картки роману, особливо ті, що штучно, надумано зв'язують окремі частини твору.

Більше того, в попередніх своїх творах Бенуа „свідомо чи несвідомо“ став буржуазії за „кваліфікованого байкаря для чухання перед сном п'яток“, в цьому ж він безперечно свідомо ставиться до цього завдання.

„В настоящее время все в мире перемешалось. Все, что было наверху, теперь внизу и наоборот. Отсюда родилась эта необузданная любовь к древностям, к безделушкам, которыми пытаются затормозить движение вперед (розстрілка моя С. К.), к антиквару обращаются, чтобы он помог сжечь прошлое“ — каже Бенуа устами свого героя.

Ось справжня, одверта декларація Бенуа, романіста-антиквара, що намагається гальмувати поступ вперед, антиквара, що свідомий своєї продажної ролі — „не думай пожалуйста, что это (антиквара С. К.) легкая профессия. Нужен до сих пор еще невиданный синтез двух элементов: учености и коммерческих способностей. Смешай их вместе и ты увидишь результат... Ваши заработки умножатся во много раз“ каже той же герой його.

Писати так одверто може лише популярний, визнаний винахідник способу „затормозить движение вперед“, що вдосконалився в цій роботі й одкриває вже й секрети її, не побоюючися конкуренції.

С. Кравців

ЗМІСТ

МІСЯЧНИКА

„ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ“

ЗА 1926 РІК (ВИДАННЯ — ЧЕТВЕРТЕ)

8 MICH

ALPHABET

HEPPOHNN LIAKX

BY 1866 BY BENTLEY ALPHABET

КРАСНЕ ПИСЬМЕНСТВО. Поезіі

<i>Атаманюк В.</i> У мене і слів не було. Я згадую	V — VI	52
<i>Барабаш Т.</i> Тривога. Любов	V — VI	54
<i>Бехер Й.</i> До Росії. Слово каліки (переклав О. Бургардт)	II	49
<i>Бобинський В.</i> Смерть Франка	II	5
<i>Бобинський В.</i> Майбутній метеор	III	21
<i>Броневський В.</i> Остання війна (переклав Атаманюк В.)	X	116
<i>Вандурські В.</i> До панів поетів (переклав М. Ірчан)	IV	86
<i>Влизько О.</i> Poesie intime	XI — XII	60
<i>Волькер І.</i> Поезія кохання (переклав Ірчан М.)	I	69
<i>Волькер І.</i> Коханці (переклав Павлюк А.)	V — VI	103
<i>Вороний (Марко)</i> Сосни	II	27
<i>Гора Й.</i> Поезія (переклав М. Ірчан)	I	69
<i>Гордієнко Д.</i> Стою біля воріт	VII — VIII	66
<i>Гофштейн Д.</i> Справедливість. Із циклю „Поля“ (переклав Тичина П.)	XI — XII	87
<i>Дніпровський І.</i> * * *	IX	53
<i>Донченко О.</i> Сатана	XI — XII	42
<i>Драй - Хмара М.</i> З циклю „Сліпі“	I	51
<i>Драй - Хмара М.</i> Пам'яті С Єсеніна	II	14
<i>Йогансен М.</i> Три маленьких вірші	III	7
<i>Йогансен М.</i> * * *	VII — VIII	65
<i>Коломієць П.</i> Уривок з ліричної поеми „Хлопчик“	V — VI	55
<i>Коломієць П.</i> Осінь	X	64
<i>Корж О.</i> Черемха	VII — VIII	12
<i>Корж О.</i> Невідоме причастя	XI — XII	71
<i>Косяченко Г.</i> Вітрини	IV	34
<i>Кручинін Н.</i> Ну, що мені у тім . . . Олівночі. (переклав Сосюра В.)	V — VI	103
<i>Кулик І.</i> Ніагара	III	83
<i>Лан О.</i> Пісня про дві сорочки	VII — VIII	5
<i>Лан О.</i> * * *	IX	76
<i>Лільде Л.</i> Слони (переклав Драй - Хмара М.)	VII — VIII	101
<i>Малярме С.</i> Морський вітер (переклав Рильський М.)	II	89
<i>Мисик В.</i> Осінь	I	50
<i>Мисик В.</i> Дні	II	25
<i>Мисик В.</i> Вишневий шум	IV	16
<i>Мисик В.</i> Син	V — VI	5
<i>Поліщук К.</i> Із циклю „місто“	II	13
<i>Рабінович Л.</i> * * *	V — VI	53
<i>Ренбо А.</i> Лихо (переклав Бургардт О.)	X	121
<i>Рильський М.</i> З весняного заливу	IX	51
<i>Сайко М.</i> Літосінь	II	6
<i>Сайко М.</i> * * *	II	26
<i>Сайко М.</i> Пряля	IX	76
<i>Сайко М.</i> Поезії	XI — XII	31
<i>Свідзінський В.</i> * * *	X	65
<i>Слісаренко О.</i> Осінь	IX	53
<i>Сорока О.</i> Хмарно	XI — XII	61
<i>Сосюра В.</i> Перстень	III	5
<i>Сосюра В.</i> Ой, весна!	V — VI	14

Римські цифри означають число журналу, арабські — сторінку.

Сосюра В. * * *	XI — XII	30
Станде С. Телеграма звітчика (переклав Атаманюк В.)	XI — XII	86
Товер В. Люблю Америку (переклав М. Ірчан)	IV	87
Тувім Ю. Брати (переклав Поліщук К.)	III	88
Філянський М. Образи. Геній звуків. Геній рівноваги. Геній волі. Геній досягнення	III	24
Фрайліґрат Ф. Корабель революції (переклав О. Бургардт)	VII — VIII	103
Фрайліґарт Ф. Хліба (переклав О. Бургардт)	IX	123
Франко І. Святий Валентін	IX	5
Хитрин В. Степи	I	56
Цітович І. Фашистам Італії	I	5
Цітович І. Пісні	IV	18
Цітович І. Село	X	23
Цітович І. * * *	XI — XII	41
Яновський Ю. Ранок. С. Єсеніну	IV	33

КРАСНЕ ПИСЬМЕНСТВО. Проза

Бехер Й. Банкір верхи над боевищем (переклала Ільтична М.)	XI — XII	62
Воруський В. Легенда	X	20
Громів В. Мій синій сон	IV	40
Досвітній О. Хто?	III	9
Івченко М. Ранок	V — VI	7
Качура Я. Шанці	I	9
Костенко П. Вузли	IX	54
Ле І. Юхим кудря	III	29
Лідянко М. Перед зміною владарів	X	26
Любченко А. Оповідання про утечу	XI — XII	5
Мізерницький О. Гануся	VII — VIII — 67, IX	77
Мінько М. Стогін	IX	41
Могілянський М. Вбивство	I	53
Піонтківський М. Аборт	XI — XII	33
Прем Чанд Савт (переклав Баранніков О.)	I	60
Рогальський Л. Абрум різник	VII — VIII	7
Романович-Ткаченко Із зеленого зшитку моєї товаришки	II	28
Сейфуліна Л. Старою межею (переклав І. Дніпровський)	II	15
Слісаренко О. Князь Барцила	IV	7
Сосюра В. З минулого	X	146
Стефанік В. Воєнні шкоди. Morituri. Дід Гриць	II	5
Чабан О. Коли завіли садки	XI — XII	43
Чередниченко В. За плугом	V — VI 16, — X — 68 — IV	44
Чернявський М. Блискавиці	VII — VIII	17
Шовкопляс Ю. Чорна балка	IV	19
Шолом Алейхем. Великий виграш (переклав Михайлець Г.)	V — VI	56

ГРОМАДСЬКО - ПОЛІТИЧНІ СТАТТІ

Александров А. Лейтенант П. П. Шмідт	III	90
Берман Є. Про структуру державного апарату	I	117
Берман Є. Уваги про основні дефекти державного апарату	IV	114
Б. Є. Сучасний Єгипет	II	170
Гринько Г. Нарис української економіки	V — VI	120
Кемаль-Паша Т. М. Спогади	XI — XII	90
Клунний Г. В боротьбі за селянство	IV	90
Лісовий П. Нічого фантастичного	I — 70, II	73
Соболев-Удінов Г. В Парижі перед двадцятьма роками	V — VI	105
Таран Ф. Блакитний (Еланський) Василь Михайлович	II	52
Таран Ф. На переломі	III	112

НАУКОВІ СТАТТІ ТА РОЗВІДКИ

Багалій Д. акад. Декаристи на Україні	I	93
Братчиков Н. д-р. Елементи колективного досвіду в медицині	I	154

<i>Вітфогель К.</i> Природознавство, класова боротьба і лівий рух у німецькому робітництві	III	125
<i>Магура С.</i> Побут по залишках трипільської культури	XI — XII	125
<i>Михайловський І. Проф.</i> Промивання крові, його методологія і майбутнє в медицині	IV	119
<i>Александренко Л.</i> Константин Пекер	IX	146
<i>Соболев Д.</i> Еволюція і революція в історії органічного світу	VII — VIII	145
<i>Степовий Т.</i> Буржуазні соціологічні школи . V — VI 137 VII — VIII 105, IX 125, X 122		
<i>Тутковський А. акад.</i> Перспективи електрифікації на Україні	VII — VIII	127
<i>Чучмарьов В.</i> Спіноза, як матеріяліст	I 131, II	94
<i>Чучмарьов В.</i> Спіноза, як матеріяліст	II	94
<i>Чучмарів В.</i> Кілька уваг з приводу роботи Л. І. Аксельрод - Ортодокс про Спінозу й матеріялізм	V — VI	156

ЛІТЕРАТУРНО ТА МИСТЕЦЬКО - КРИТИЧНІ СТАТТІ

<i>Айзеншток І.</i> Тургенев і Шевченко	II	139
<i>Айзеншток І.</i> Ів. Франко як історик письменства	V — VI	205
<i>Баба Ю.</i> Кіно і мистецтво	VI — XII	221
<i>Білецький О.</i> Про прозу взагалі та про нашу прозу 1925 року	II 121 III	133
<i>Бойко В.</i> Формалізм і марксизм	XI — XII	141
<i>Булаховський Л. Проф.</i> Динаміка слова	IX	196
<i>Десняк В.</i> Великий каменя	V — VI	165
<i>Доленго М.</i> Поет і побут	X	186
<i>Жінкин Н., проф.</i> Коломийки	X	200
<i>Ейхенбаум Б.</i> Теорія „формального методу“	VII — VIII	182
<i>Зеров М.</i> Наші літературознавці і полемісти	IV	151
<i>Ірчан Н.</i> Аптон Сінклер	IX	158
<i>Козицький П.</i> Форми музичного мислення у Миколи Леонтовича	IV	204
<i>Козуб С.</i> Коцюбинський, як учень Драгоманова на полі публіцистики	III	184
<i>Майфет Г.</i> Матеріяли до характеристики творчості П. Тичини	I 177, IX	212
<i>Мамонтов Я.</i> Українська драматургія передреволюційної доби (1900 — 1917)	XI — XII	176
<i>Навроцький Є.</i> Проблеми Шевченкової поетики	II	149
<i>Плевако М.</i> Микола Чернявський. III. Проза	I	206
<i>Полфйоров Я., проф.</i> Іван Франко в музиці	V — VI	230
<i>Полфйоров Я., проф.</i> Музичні силуети	X	194
<i>Рулін П.</i> Артистичний шлях М. К. Заньковецької	III	164
<i>Рулін П.</i> Історичний шлях М. К. Заньковецької	XI — XII	204
<i>Савченко Я.</i> Поет праці	I	160
<i>Сінклер А.</i> Про Анатолія Франса	X	221
<i>Сінклер А.</i> Про О. Генрі (Вільяма Портера)	X	225
<i>Сулима М.</i> До характеристики мови Архипа Тесленко	V — VI	218
<i>Ткаченко І.</i> Літературна історія роману „Повія“ П. Мирного	III	198
<i>Христюк П.</i> Соціяльні мотиви в творчості В. Сосюри	II	130
<i>Чучмарьов З.</i> Соціологічний метод в історії та теорії літератури	VII — VIII	208
<i>Шамрай А.</i> Творчість С. Васильченка	IV	178
<i>Шамрай А.</i> „Формальний“ метод у літературі	VII — VIII	233
<i>Якубовський Ф.</i> Під водами імлістої річки	II	166
<i>Якубовський Ф.</i> „Fata morgana“ Коцюбинського та наше „Сьогодні“	XI — XII	165

ЛІТЕРАТУРНО - КРИТИЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ МАТЕРІЯЛИ

<i>Єрофійв І.</i> Сторінка з біографії поета — засланця (П. Грабовського)	VII — VIII	290
<i>Єрофійв І.</i> Матеріяли до біографії В. С. Олександрова	IX	253
<i>Єрофійв І.</i> Спадщина Гоголів (Яновський)	XI — XII	249
<i>Коцюбинський М.</i> Листи до Чернявського М.	X	230
<i>Ланевський.</i> Знахідка нового листа Т. Г. Шевченка	II	162
<i>Якимович С.</i> Забравані матеріяли Подільського губерньського статистичного комітету 1872 року	I	124

РІЗНЕ

<i>Економічний огляд . . . . .</i>	I 240, III 208, IV 214, V — VI 235, VII — VIII 267, XI — XII 229
------------------------------------	--

<i>Хроника</i> I 257, II 173, III 211, IV 220, V — VI 241, VIII — VII 282, IX 246, X 239, XI — XII 238	
<i>Лист до редакції</i> К. Дубняка	VII — VIII 310

БІБЛІОГРАФІЯ

Марксизм. Ленінізм. Комунізм. Соціально-політичні знання

<i>Блаквист Е., Ибах В. Нескова Л.</i> Первобытный человек, материальная культура и религия. „Прибой“ Лнгр. 1925. Стелецький Г.	IX	262
<i>Боал С.</i> Розвиток людства. Вид-во „Новий Світ“ Монреаль 1926 П. Г.	VII — VIII	298
<i>„Вся Украина и АМССР на 1926 год“</i> „Український Червоний Хрест“ 1926 Піщанин	V — VI	255
<i>Галаган М.</i> Атомістично-молекулярна теорія. УГВФ. Прага 1925 Соболів О.	III	223
<i>Готье Ю. Проф.</i> Очерки по истории материальной культуры восточной Европы до основания первого русского государства I. Ленинград 1925 Кацевалов А.	I	266
<i>Дашковський І.</i> Політична економія. ДВУ. 1926. П — у	XI — XII	252
<i>Записки</i> Наукового Т-ва ім. Шевченка, т. СХLI — СХLIII Львів. 1923. Єрофіїв І.	XI — XII	254
<i>Збірник</i> історично-філологічного Відділу Української Академії Наук ч. 7 Київ 1926 Рулін П.	IV	236
<i>Збірник</i> історично-філологічного відділу Української Академії Наук. Декабристи на Україні 1926 Слабченко Т.	VII — VIII	293
<i>Золбарт В.</i> Организация государства (Die Ordnung des Wirtschaftslebens) Берлін 1926. Бак І.	V — VI	256
<i>Історичний матеріалізм.</i> Хрестоматія за Ленінім. ДВУ. 1926 М. Т.	II	220
<i>Київ</i> та його околиця в історії в пам'ятках. (Збірник). Під редакцією Грушевського М., акад. ДВУ 1926 Пархоменко В.	VII — VIII	295
<i>Лукін (Антонов) Н.</i> Новітня історія Західн. Європи. Вип. I. ДВУ 1926 П — у	X	253
<i>Марр Н.</i> Из переживаний доисторического населения Европы, племенных или классовых, в русской речи и топонимике. Чувашское Гос. Изд. во Чебоксары 1925. Пархоменко В.	V — VI	259
<i>Матье.</i> Навколо Робесп'єра. Париж, 1925 Ж. І.	III	222
<i>„Об'єднання“</i> Збірник перший. Відень П. Г.	IV	232
<i>Остапенко С.</i> Енергетика громадського господарювання за 1913 та 1923 роки. ДВУ 1925. Дубняк К.	X	251
<i>Пажитнов К.</i> Робітничий рух за кріпацтва. „Книгоспілка“ 1926 Горбань М.	V — VI	252
<i>Пантлейн</i> Ярмарки та контракти (Pantlein. Märkte und Messen) Ена 1925 Бак І.	VII — VIII	299
<i>Паперний Л.</i> Азбука марксизму. Філософія, політична економія, науковий соціалізм. ДВУ 1926 Т. М.	III	220
<i>Пархоменко В. Проф.,</i> Початок історично-державного життя на Україні. ДВУ 1925. Єрофіїв І.	I	268
<i>Платонов Ю.</i> Америка. „Книгоспілка“ 1926 С. Г.	IV	227
<i>Полянський М.</i> Колективизация сільського господарства. „Книгоспілка“ 1926. Клуний Г.	V — VI	252
<i>Пугачевичина</i> Том I. Из архива Пугачева Центрархив 1926 Горбань М.	IX	259
<i>Хоткевич Г.</i> Спогади з революції 1905 р. ДВУ 1925 Новицький М.	II	184
<i>Царинний А.</i> Українское движение. Берлін 1925 Айзеншток І.	IX	260
<i>Цімерман Й.</i> Німецький комуніст Томас Мюнцер. м. Ульштейн. Борщак І.	VII — VIII	294
<i>Шерр Й. Проф.</i> Учение о торговле „Экономическая Жизнь“ Мск. 1922 Бак І.	IV	229
<i>Шраг М.</i> Персія. „Книгоспілка“ 1926 С. Г.	IV	226
<i>Яворський М.</i> Нарис історії України ч. ч. I і II ДВУ 1925. Пархоменко В.	I	282
<i>Яхонтов А.</i> Переселение за пределы Украины. Хрк. 1926 Дубняк К.	VII — VIII	300

Підручна література. Порадники

<i>Берштейн Г. Инж.</i> Керамика. ГИУ 1925 Андрієвич Г.	II	190
<i>Волобуєв П. і Мостовий П.</i> Краєзнавство в трудовій школі. „Книгоспілка“ 1926 Гавриленко Г.	XI — XII	256

<i>Кістяковський В.</i> Робоча книжка з географії ч.ч. I і II ДВУ 1926. Кістяковський В. Порадник до робіт. книжки з географії. ДВУ. 1926. Дубняк К.	XI — XII	253
<i>Константинов О.</i> Предмет и метод экономической географии. ГИЗ: Ленинград 1926. Дубняк К.	IX	287
<i>Махов Г.</i> Грунтознавство. ДВУ 1925. Дубняк К.	VII — VIII	296
<i>Столяров Я., проф.</i> Организация учебно-методологической работы в институтах. ГИУ 1925. Білгородський Н.	I	273
<i>Толбузин Д.</i> Як влаштувати сільський театр. „Книгоспілка“ 1926. Смоліч Ю.	VII — VIII	301

Красне письменство

<i>Айзман Д.</i> Терновий Куш. Переклав М. Ірчан, Вінепег 1925. Арфолом В.	III	233
<i>Гете Й. Ф.</i> Фауст. Переклав з німецької мови Улезко М. ДВУ 1925. Тиховський П.	IX	265
<i>Голота П.</i> Степи — заводові ДВУ 1925; Лісовий А. Гасла. ДВУ 1925. Дорожній У. Прорість. Мск. 1926. Доленго М.	XI — XII	265
<i>Достоевський Ф. М.</i> Письма к жене. ГИЗ 1926. Назаревський О.	X	267
<i>Драй-Хмара М.</i> Проростень. „Слово“ Київ 1926 Б. О.	X	261
<i>Дробинський Б. та Колика М.</i> Трясовина. „Книгоспілка“ 1926. Смоліч Ю.	VII — VIII	306
<i>Журлива О.</i> Металом горно. ДВУ. 1926 Б. О.	XI — XII	263
<i>Епінк Г.</i> На зломі. ДВУ. 1926. Кожушко С.	I	278
<i>Івченко М.</i> Оповідання. Збірка друга. ДВУ. 1925. Ф. Якубовський	II	166
<i>Ірчан М.</i> Підземна Галичина. Робітниче-фермерське Вид-че Т-во Вінепег. 1926 Яблуненко В.	IX	276
<i>Карий К.</i> Сількорія. ДВУ. 1926. Арфолом В.	X	265
<i>Кобілянська О.</i> Новелі. „Книгоспілка“ 1925. Могілянський М.	V — VI	265
<i>Коляда Г.</i> Штурм і натиск „Сім“ 1926, Прекрасний день „Сім“ 1926. Білецький О.	I	276
<i>Коляда Г.</i> Золоті Кучері. Мск. 1927. Доленго М.	VII — VIII	307
<i>Корже О.</i> Бортъ „Книгоспілка“. 1926. Доленго М.	IV	248
<i>Косинка Г.</i> Мати. „Книгоспілка“ 1923. Доленго М.	I	275
<i>Косинка Г.</i> В житах. ДВУ. 1926. Слісаренко О.	IX	269
<i>Котляревський І.</i> Твори. ДВУ 1926. Айзеншток І.	VII — VIII	304
<i>Коцюбинський М.</i> Fata Morgana. „Книгоспілка“. 1925. Козуб С.	II	192
<i>Коцюбинський М.</i> Fata Morgana. ДВУ 1926. Козуб С.	IV	244
<i>Коцюбинський М.</i> Вибрані твори кн. I і кн. II Вид-че Т-во „Час“. Київ. 1926. Козуб С.	IX	271
<i>Кошевський К.</i> (за Коцюбинським М.). Блудні вогні. „Рух“ Хрк. 1926 Рулін П.	X	263
<i>Куліш І.</i> Чорна Рада. „Книгоспілка“ 1925. Могілянський М.	V — VI	264
<i>Лебідь А., Рильський М.</i> За 25 літ. Літературна хрестоматія. „Час“ Київ 1926. Д—го М.	XI — XII	261
<i>Любченко А.</i> Буремна путь. „Книгоспілка“ 1926. Василенко В.	III	230
<i>Лянгман Зрадник.</i> Переклав М. Ірчан, Вінепег 1925. Кожушко С.	III	232
<i>Мамонтов Я.</i> Баталіон мертвих „Книгоспілка“ 1926. Білецький О.	IV	243
<i>Матвієнко Оленка.</i> ДВУ 1926. Сенченко І.	X	266
<i>Павлюк А.</i> Життя. Прага 1925 Д. М.	I	281
<i>Панч П.</i> Солом'яний дим. ДВУ 1925 С—ко О.	I	274
<i>Панч П.</i> Мишачі нори. ДВУ 1926 Василенко В.	III	227
<i>Панч П.</i> Бог богів. ДВУ 1926 Д. М.	X	263
<i>„Плуг“.</i> Літературний альманах. Збірн. друг. ДВУ. 1925. Слісаренко О.	V — VI	262
<i>Проліс М.</i> В тенетах далечини (пам'ять Г. Сквороди) „Нова Україна“ Прага-Берлін 1924 Єрафіїв І.	V — VI	261
<i>Самійленко В.</i> Вибрані твори. „Книгоспілка“ 1926. Зеров М.	XI — XII	262
<i>Словацький Ю.</i> Мазепа „Слово“ 1926 Кожушко С.	II	197
<i>Смоліч Ю.</i> Останній Еджевуд „Книгоспілка“ 1926 А. І.	X	262
<i>Стеблик В.</i> Прожектори. „Книгоспілка“ 1926 Михайлець Г.	IX	279
<i>Франк Л.</i> Різникова кухня. „Книгоспілка“ 1926, де Реньє А. Мармурова жінка. „Книгоспілка“ 1926. Велз С. Таємниці таксидермії „Книгоспілка“ 1926. М—лець Г.	IX	280

Франс А. Повстання анголів. З французької переклав Є. Касяненко Вид. 2. ДВУ 1926. Доленго М.	X	260
Шоголів Я. Поезії. „Книгоспілка“ 1926 Айзеншток І.	VII—VIII	302
Юрезанський В. Зникле село. „Книгоспілка“ 1926 Горбань М.	V—VI	266
Ярошенко В. Байки Видання Друк Київ 1926 Доленго М.	IV	247

Мистецтво. Критика. Мовознавство.

Антонович В. Українське мистецтво „Нова Україна“ Прага - Берлін 1923. Єрофіїв І.	V—VI	
Бруксон Я. Театр Мейерхольда. „Книга“ Лнгр. 1925 Рудін П.	II	191
Вапліте. Зошит перший ДВУ 1926 Христюк П.	IX	264
Волинський А. Книга ликований. Хореографический Техникум Лнгр. 1925. Могиланський М.	II	195
Гадзінський В. На безкровному фронті. „Сім“ 1926 Доленго М.	IX	275
Герасименко В. Кармалюк в українській народній пісні Кам'янець - По- дільське Наукове Т-во при У. А. Н. 1926. Єрофіїв І.	XI—XII	258
Гнатюк В. Лука Гарматій і його спомини про М. Коцюбинського. Львів 1926. Айзеншток І.	XI—XII	261
Дорошенко Д., Білецький Л. Памяти академіка Миколи Сумцова. Пра- га 1925. Айзеншток І.	IV	242
З нової літератури про Шевченка Айзеншток І.	IV	239
Кримський А., акад. Перський театр, звідки він узявся і як розвивався. ВУАН Київ 1925. Білецький О.	I	271
Лященко А. Летописные сказания о смерти Олега Вещего. Лнгр. 1925. Пархоменко В.	II	189
Никитина Е. Русская литература от символизма до наших дней. Изд-во „Никитинские субботники“ Мск. 1926. Айзеншток І.	X	253
Перець В., акад. Слово о полку Ігоревім М. Збірник історично-філоло- гічного відділу УАН № 33. Київ. 1926. Пархоменко В.	XI—XII	257
Поліщук В. Розкол Європи. „Книгоспілка“ 1925. Яловий М.	I	270
Ружіа В. Гармонія мови. Слова о полку Ігореві М. Шевченко С.	X	257
Село в українській художній літературі Уложили Кучмії В. і Кра- ков А. „Книгоспілка“ 1926 Т. П.	X	278
Смаль - Стоцький С. д-р. Розвиток поглядів про сім'ю слов'янських мов і їх взаїмне споріднення. Львів 1925. Німчинів К.	III	225
Суля К. Поезія і мишлення Стефана Мелярме (Camille Soula La ro- sies et la pensèe de Stepanne Mallarme). Париж 1926. Державин В. XI—XII		260
Тексти и разыскания по кавказской филологии Российская Академия Наук. Лнгр. 1925 Пархоменко В.	V—VI	256
Шевченківська література в 1925 р. Яшек М.	II	199
Шевченківська література в 1925 р. Яшек М.	III	235
Шкловський В. Третья фабрика. „Круг“ Мск. 1926, Шкловский В. Удачи и поражения Максима Горького. „Закнника“ 1926. Державин В. XI—XII		266

Різні видання

Бібліотечний Збірник ч. I. ВБУ 1926. Київ. Дубняк К.	IX	256
Вісник Одеської Комісії Краєзнавства при Українській Академії Наук. Дубняк К.	IX	256
Дорошенко Д. Показчик літератури українською мовою в Росії за 1798 — 1897 р.р. Прага 1925. Айзеншток І.	X	256
Етнографічний Вісник кн. II. Київ 1926. Селецький І.	X	252
Калинович І. Українська мемуаристика 1914—1924. Львів 1925. Кре- вельський І. Українська мемуаристика Львів 1923 А. І.	IX	261
„Новий Світ“ ілюстрований календар. Вид-во „Новий Світ“ Монре- аль 1926. П. Т.	VII—VIII	297
Чикаленко Є. Спогади ч.ч. I і II, Львів 1925. Айзеншток І.	XI—XII	267
Редагували Пилипенко С., Тичина П., Хвильовий М., Шумський О. (го- ловний редактор), Яловий М.		
Видавець Державне Вид-во України.		

ПЕРІОДСЕКТОР ДЕРЖВИДАВУ УКРАЇНИ

ДВОТИЖНЕВА

„ЛІТЕРАТУРНА ГАЗЕТА“

Орган Всеукраїнської Спілки
Пролетарських Письменників
(ВУСПП)

„Літературна газета“ — освітлює літературно-мистецькі проблеми та їх ролі в нашому радянському будівництві; дає критичну оцінку поточним літературним фактам і явищам; подає широко інформацію про літературно-мистецьке життя України, Союзу й закордону.

„Літературна газета“ — освітлює всі позитивні й негативні сторони побуту наших письменників; містить поезії, оповідання, критичні теоретичні статті, огляди літературного й загально-культурного життя, репродукції картин, фотографії, шаржі, карикатури, пародії то-що.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ: на рік — 2 крб., на 6 міс. — 1 крб. 10 коп., на 3 міс. — 60 коп.

Международный язык

„ЭСПЕРАНТО“

Я. Волевич

Практическое руководство для
самообразования и курсов
С эсперанто - русским словарем
3-е ИЗДАНИЕ — ЦЕНА 80 КОП.

ТРЕБОВАТЬ:

Харьков, ул. 1 Мая, 17.

КОЖНУ КНИЖКУ,

яка Вам потрібна, надсилає
накладною платнею

Відділ поштових відправлень

Державного Видавництва України

ЗВЕРТАЙТЕСЬ НА АДРЕСУ:

Харків, вул. 1 Травня, 17.

Колективним замовцям ЗНИЖКА
безплатно вимагайте каталоги про кожну книжку

Приймається передплату на щомісячний журнал

„БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ“ Політико-економічний орган ЦК КП(б)У

За редакцією: Є. Гірчака, С. Гонікмана, В. Затонського, М. Попова,
А. Річицького, М. Скрипника та В. Юринця

Більшовик України освітлює головні питання нашого соціалістичного будівництва в галузях політики та економіки. Освітлює головні питання марксизму й лєнінізму та боронить їх від усяких перекручувань.

Більшовик України освітлює особливості культурного будівництва УСРР та міжнародне життя й особливо міжнародній комуністичний рух.

Більшовик України освітлює національні питання на Україні та завдання партії й радянської влади в цій галузі. Освітлює всі питання теоретичні й практичні, партійного, радянського, господарського, професійного, кооперативного й культурного життя УСРР та СРСР.

Більшовик України освітлює історію революційного руху та громадської думки на Україні в дусі революційного марксизму та лєнінізму. Освітлює політичне, економічне та культурне життя українських робітників та селян, що живуть поневолені в Польщі, Румунії та Чехо-Словаччині.

Більшовик України освітлює життя української жовто-блакитної еміграції.

Більшовик України — бойовий орган революційного марксизму та лєнінізму, що захищає їх від усяких нападів ліквідаторів, реформістів та ворогів. Має за своїх співробітників видатних діячів УСРР, СРСР та Комінтерну.

Більшовик України призначається для широких кіл партійців, що працюють у самих різних галузях нашого соціалістичного будівництва.

Більшовик України є найкращий спутник усякого більшовика, що бере участь у боротьбі на політичному, господарському та ідеологічному фронті.

Редакція міститься: Харків, вул. К. Лібкнехта, 64

Умови передплати: на 1 рік — 4 крб. 50 коп., на 6 міс. — 2 крб. 50 коп., на 3 міс. — 1 крб. 25 коп., на 1 міс. — 45 коп. Окреме число — 50 коп.

ПЕРЕДПЛАТУ ПРИЙМАЄ СЕКТОР ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ ДВУ

Харків, Сергіївська пл., Московські ряди, 15

та контори Періодсектору: Київ, вул. Короленка, 49; Дніпропетровськ,
проспект К. Маркса, 49.

Крім того, передплату приймають уповноважені періодсектору по всіх містах
України та поштово-телеграфні контори.

**ПРОДОВЖУЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА НА 1927 РІК
НА НОВИЙ ПЕРІОДИЧНИЙ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНИЙ ЖУРНАЛ**

„ВАПЛІТЕ“

Видання Вільної Академії Пролетарської Літератури

Журнал виходить що - два місяці починаючи з січня 1927 року, розміром 9 - 12 аркушів.

Журнал „ВАПЛІТЕ“ містить художні твори (прозу, поезію) критику та бібліографію, публіцистичні статті та спеціальні розвідки про мистецтво взагалі й літературу зокрема, літературно-мистецьку хроніку, новини ССРР, закордону та інш.

В журналі „ВАПЛІТЕ“ в 1927 р., вийде шість №№.

В журналі „ВАПЛІТЕ“, крім членів Вільної Академії Пролетарської Літератури, беруть участь кращі літературно-художні сили України, Білорусі, Кавк. Республіки та пролетарсько-мистецького закордону.

**Умови передплати: на рік — 4 карб., на 6 місяців — 2 карб. 25 коп.
Ціна окремого примірника — 75 коп.**

Передплату приймають всі поштові контори, агентства УСРР, уповноважені УТОДіК'у (Українське Товариство Драматургів і Композиторів), відділи розповсюдження та передплати Книгоспілки і безпосередньо контора журналу: Харків. Старий Пасаж № 28 - 29.

Адреса журналу „ВАПЛІТЕ“: Харків, Старий Пасаж № 28 - 29.

Український Вісник Експериментальної Педагогіки та Рефлексології

Ukrainische Zeitschrift für experi- mentelle Pädagogik und Reflexologie

орган Українського Науково-Дослідчого Інституту Педагогіки в м. Харкові

Виходить 1 раз на 3 місяці

Рік видання третій

„ВІСНИК“ вміщує праці з експериментальної педагогіки та рефлексології, подаючи результати вивчення педагогічного процесу та дослідів, що до виявлення механізмів поведінки тварини й людини.

Редагує „Вісник“ Редакційна колегія в такому складі:

г. Волобуєв М. С., проф. Залужний О. С., проф. Попів С. І., проф. Протопопов В. П., проф. Соколянський І. П.

Крім цих робітників в журналі беруть участь такі наукові діячі:

акад. Бехтерев В. М. (Ленінград), проф. Володимирський А. В. (Київ), проф. Гендрихівська А. І. (Харків), проф. Граборов А. Н. (Ленінград), проф. Гринштейн А. М. (Харків), проф. Данилевський В. Я. (Харків), проф. Дяков, О. Г. (Харків), проф. Мамонтов Я. А. (Харків), т. Мандрика А. М. (Харків), проф. Платонов К. І. (Харків), проф. Раздольський І. З. (Ленінград), тов. Ряппо Я. П. (Харків), проф. Столяров А. В. (Харків), проф. Ухтомський А. А. (Ленінград), та інші наукові робітники дослідно-педагогічних установ і рефлексологічних лабораторій України, СРСР та закордону

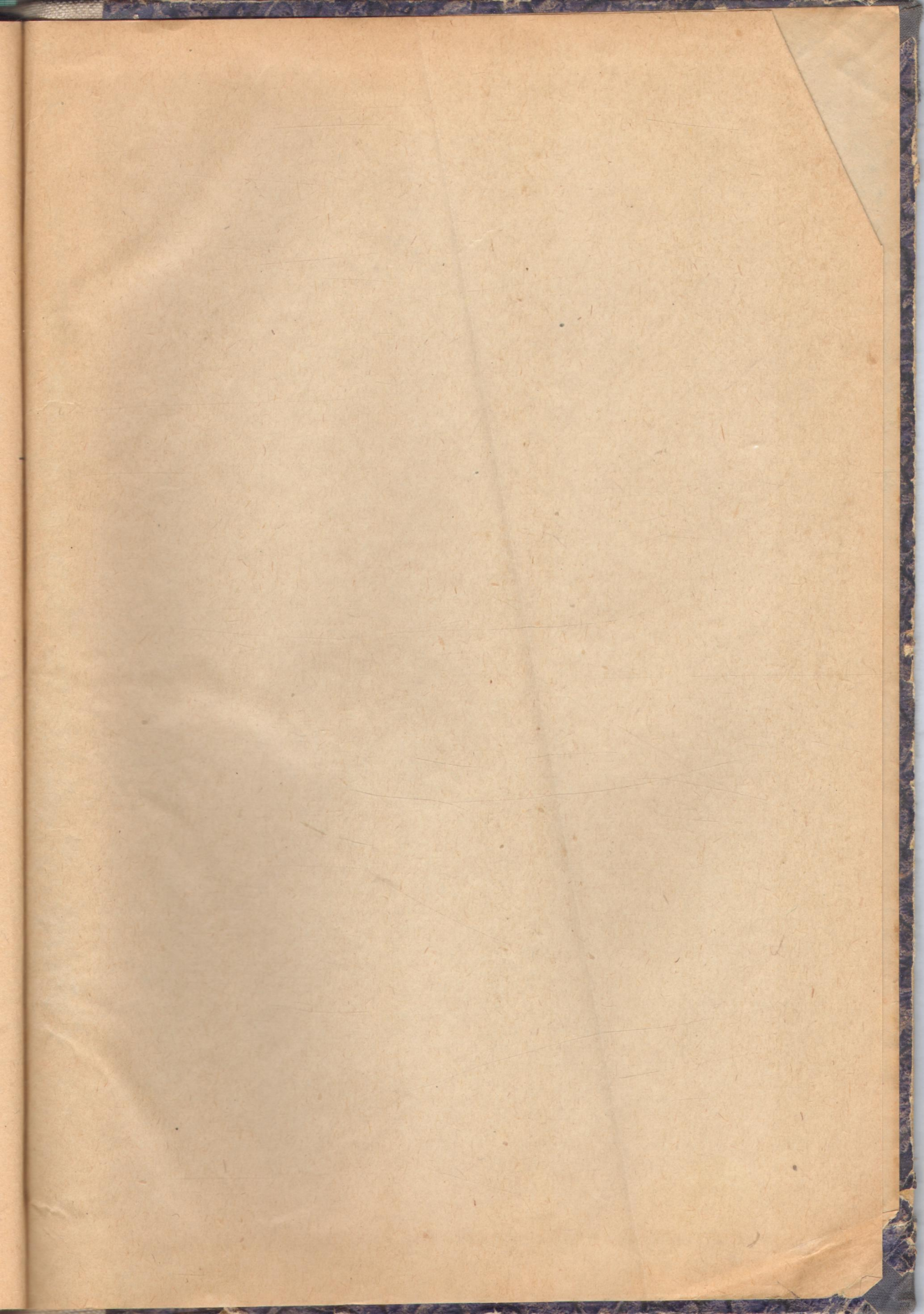
Адреса редакції: м. Харків, вул. К. Лібкнехта, № 55

Передплата: 1 рік — 7 крб., окремий випуск — 2 крб. 50 коп.

Для закордону: 1 рік — 5 дол. 40 цент., окремий випуск — 1 дол. 55 цент.

ПЕРЕДПЛАТУ ПРИЙМАЄ:

Сектор Періодвидань ДВУ. Харків, Сергіївська площа, Московські ряди, 15

1-60